

**МІНІСТЕРСТВО ФІНАНСІВ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ПОДАТКОВИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

**Факультет податкової справи, обліку та аудиту
Кафедра економічної політики, маркетингу та бізнес-аналітики**

ВИПУСКНА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

**на тему «Обліково-аналітичне забезпечення управління
дебіторською заборгованістю»**

здобувача вищої освіти **II** курсу, групи **ОМУ-24-1**,
спеціальності **071 «Облік і оподаткування»**,
освітня програма **«Управлінський облік та бізнес-аналітика»**

підпис

Тищук Владислав Сергійович

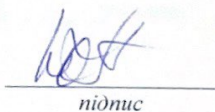
Науковий керівник:

підпис

Метелиця Володимир Михайлович
доктор економічних наук, професор

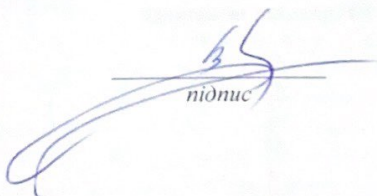
Керівник освітньо-професійної програми:

підпис

Мискін Юрій Ігорович
доктор економічних наук, професор

Допущено до захисту за рішенням кафедри економічної політики, маркетингу та бізнес-аналітики, протокол від «12» січня 2026 р. № 7

підпис

Паянок Тетяна Миколаївна
кандидат економічних наук, доцент

Ірпінь – 2026

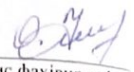
Регистрація №

62

номер

20. 01. 2026р.

дата

підпис фахівця кафедри

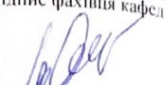
Результат
перевірки

до захисту, на

доопрацювання

20. 01. 26

дата

ініціали, прізвище наукового керівника

Результат захисту

20/В/4(доб.)

оцінка

03.02.2026р.

дата захисту

Голова комісії

підпис

С. В. Богдан

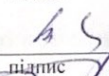
ініціали, прізвище

Члени комісії

підпис

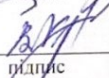
Ю. І. Мискин

ініціали, прізвище

підпис

Ю. М. Паленко

ініціали, прізвище

підпис

В. М. Красовський

ініціали, прізвище

БЛАНК ОЦІНЮВАННЯ ВИПУСКНОЇ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ

Об'єкти контролю	Діапазон оцінки в балах	Фактична кількість балів	Примітки	Дата, П.І.П.: керівника, голови комісії, членів комісії, секретаря, (підписи)
ОЦІНЮВАННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ КЕРІВНИКОМ ТА РЕЦЕНЗЕНТОМ				
1. Зміст випускної роботи (якість теоретичного матеріалу, його зв'язок з практичним, вміння представляти матеріал в логічній послідовності, наявність висновків та пропозицій)	від 0 до 30	20		
2. Дотримання вимог щодо оформлення	від 0 до 10	10		
3. Вчасне виконання роботи на всіх етапах у встановлені кафедрою терміни	від 0 до 5	0		
4. Рецензент	від 0 до 5	5		
РАЗОМ БАЛІВ	від 0 до 50	35		
ОЦІНЮВАННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ КОМІСІЄЮ ПО ЗАХИСТУ				
1. Доповідь	від 0 до 10	10		
2. Роздатковий матеріал	від 0 до 5	5		
3. Знання теоретичного та практичного матеріалу, вміння відповідати на запитання	від 0 до 25	25		
4. Апробація (участь у конференціях)	від 0 до 10	5		
РАЗОМ БАЛІВ	від 0 до 50	45		
ЗАГАЛЬНА КІЛЬКІСТЬ БАЛІВ	від 0 до 100	80		

ПЕРЕВЕДЕННЯ ОЦІНКИ ЗА 100-БАЛЬНОЮ ШКАЛОЮ ДО НАЦІОНАЛЬНОЇ ШКАЛИ ТА ШКАЛИ ЄКТС

Оцінка за 100-бальною шкалою	Оцінка за шкалою ЄКТС	Оцінка за національною шкалою	Дата	П.І.П.: голови, членів комісії, секретаря, (підпис)
80	B	4 (добре)	03.02.2026р	

Правила переведення оцінок до національної шкали та шкали ЄКТС

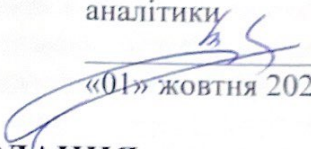
Оцінка за 100-бальною шкалою	Оцінка за шкалою ECTS	Оцінка за національною шкалою
90-100	A	5 (відмінно)
80-89	B	4 (добре)
70-79	C	
60-69	D	
50-59	E	3 (задовільно)
35-49	FX	2 (незадовільно)

**МІНІСТЕРСТВО ФІНАНСІВ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНОЇ ПОДАТКОВИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Факультет податкової справи, обліку та аудиту
Кафедра економічної політики, маркетингу та бізнес-аналітики
Спеціальність: 071 «Облік і оподаткування»
Освітня програма: «Управлінський облік та бізнес-аналітика»

Затверджую

Завідувач кафедри економічної
політики, маркетингу та бізнес-
аналітики

 Т.М. Паянок

«01» жовтня 2024 р.

ЗАВДАННЯ

на випускню кваліфікаційну роботу здобувачу вищої освіти

Тищуку Владиславу Сергійовичу

1. Тема випускної кваліфікаційної (дипломної) роботи: «Обліково-аналітичне забезпечення управління дебіторською заборгованістю», затверджена наказом ректора від 29.11.2024 № 1787.

2. Строк здачі закінченої роботи: 07 січня 2026 р.

3. Цільова установка (мета роботи): полягає у вивченні та розробці теоретико-методичних та практичних підходів до удосконалення обліково-аналітичного забезпечення управління дебіторською заборгованістю.

Об'єкт дослідження: є процес обліково-аналітичного забезпечення управління дебіторською заборгованістю на ПрАТ «Дарниця».

Предмет дослідження: теоретико-методичні, організаційні та практичні засади формування й удосконалення системи обліку, аналізу та контролю дебіторської заборгованості в умовах сучасної ринкової економіки.

4. Вихідні дані до роботи: монографії, дисертаційні дослідження щодо обліку дебіторської заборгованості, наукові статті, публікації із зазначеної тематики, аналітичні дані тощо.

5. Перелік графічного матеріалу: 35 таблиць, 4 рисунків (графіків, схем).

6. Зміст випускної кваліфікаційної (дипломної) роботи (перелік питань за розділами):

-економічна сутність і класифікація дебіторської заборгованості

- нормативно-правове регулювання обліку та аналізу дебіторської заборгованості
- методичні підходи до організації обліку, аналізу та контролю дебіторської заборгованості
- організаційно-економічна характеристика ПрАТ «Фармацевтична «Дарниця»
- аналіз стану, структури та динаміки дебіторської заборгованості підприємства
- оцінка ефективності обліково-аналітичного забезпечення управління дебіторською заборгованістю
- підвищення аналітичного та контрольного забезпечення управління дебіторською заборгованістю
- фінансовий аналіз ефективності діяльності ПрАТ «Фармацевтична «Дарниця» як інструмент управління
- інноваційні напрями підвищення ефективності управління дебіторською заборгованістю

7. Календарний план виконання роботи:

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	
		за планом	фактично
1	Вибір теми, вивчення літературних джерел та складання плану роботи	16.09.2024-25.10.2024	01.10.2024
2	Підготовка розділу роботи та подання його керівнику		
2.1	перший розділ	28.10.2024-24.01.2025	15.05.2025
2.2	другий розділ	07.02.2025-23.05.2025	30.09.2025
2.3	третій розділ	27.05.2025-21.11.2025	01.11.2025
3	Перевірка роботи на наявність академічного плагіату	24.11.2025-19.12.2025	22.12.2025
4	Попередній захист роботи	22.12.2025	12.01.2026
5	Отримання відгуку керівника роботи	25.12.2025	29.12.2025
6	Отримання зовнішньої рецензії	05.01.2026-20.01.2026	24.01.2026
7	Допуск до захисту завідувача кафедри	12.01.2026	12.01.2026
8	Захист дипломної роботи	03.02.2026	03.02.2026

8. Дата видачі завдання: «01» жовтня 2024 р.

9. Керівник випускної кваліфікаційної роботи

(підпис) В.М. Метели
ініціали, прізвище

10. Керівник освітньої програми

(підпис) Ю.І. Мисків
ініціали, прізвище

11. Завдання до виконання отримав здобувач вищої освіти

(підпис) В.С. Тищука
ініціали, прізвище

Відгук керівника кваліфікаційної роботи

Випускна кваліфікаційна робота Тищука Владислава Сергійовича на тему «Обліково-аналітичне забезпечення управління дебіторською заборгованістю», виконана за спеціальністю 071 «Облік і оподаткування», освітньою програмою «Управлінський облік та бізнес-аналітика», є завершеним самостійним науково-практичним дослідженням, що відповідає вимогам до кваліфікаційних робіт другого (магістерського) рівня вищої освіти.

Актуальність теми зумовлена зростанням ролі дебіторської заборгованості в системі управління фінансами підприємств в умовах економічної нестабільності, цифровізації облікових процесів та посилення фінансових ризиків. Управління дебіторською заборгованістю безпосередньо впливає на ліквідність, платоспроможність і фінансову стійкість підприємств, що визначає практичну значущість проведеного дослідження.

У роботі чітко визначено мету, завдання, об'єкт і предмет дослідження, обґрунтовано методи аналізу та дослідження. Структура роботи є логічною та послідовною. Теоретичний розділ характеризується ґрунтовним опрацюванням наукових джерел і нормативно-правової бази з обліку дебіторської заборгованості. Аналітична частина виконана на матеріалах ПрАТ «Фармацевтична фірма «Дарниця» та містить комплексний аналіз стану, структури й динаміки дебіторської заборгованості. У третьому розділі запропоновано обґрунтовані напрями вдосконалення обліково-аналітичного забезпечення управління дебіторською заборгованістю.

Випускна кваліфікаційна робота виконана самостійно, з дотриманням принципів академічної доброчесності, у встановлені кафедрою терміни. Оформлення роботи відповідає чинним вимогам. Зауваження мають несуттєвий характер і не впливають на загальну позитивну оцінку.

Висновок: робота відповідає вимогам до кваліфікаційних робіт та рекомендується до захисту перед екзаменаційною комісією.

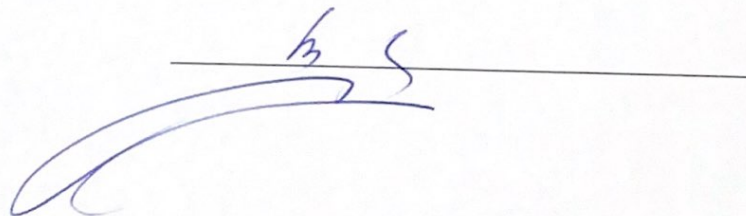
Керівник кваліфікаційної роботи

(підпис, ініціали, прізвище, дата)

Висновок кафедри про кваліфікаційну роботу:

після попереднього захисту розглянута на засіданні кафедри, протокол від «12» січня 2026 № 7 допущена / не допущена до захисту на екзаменаційній комісії.

Завідувач кафедри

АНОТАЦІЯ

«Обліково-аналітичне забезпечення управління дебіторською заборгованістю»

У випускній кваліфікаційній роботі досліджено теоретико-методичні засади та практичні аспекти формування обліково-аналітичного забезпечення управління дебіторською заборгованістю підприємства в умовах нестабільного економічного середовища, цифровізації облікових процесів та зростання фінансових ризиків. **Актуальність теми** зумовлена необхідністю підвищення рівня ліквідності й платоспроможності підприємств, мінімізації кредитних ризиків та забезпечення своєчасного повернення дебіторської заборгованості як важливого елемента фінансової стабільності.

Метою випускної кваліфікаційної роботи є вивчення та розробка теоретико-методичних і практичних підходів до вдосконалення обліково-аналітичного забезпечення управління дебіторською заборгованістю підприємства. Для досягнення поставленої мети в роботі розкрито економічну сутність і класифікацію дебіторської заборгованості, проаналізовано нормативно-правове регулювання її обліку та аналізу, досліджено методичні підходи до організації обліку, аналізу й контролю дебіторської заборгованості, проведено аналіз її стану, структури та динаміки.

Об'єктом дослідження є процес обліково-аналітичного забезпечення управління дебіторською заборгованістю на ПрАТ «Фармацевтична фірма «Дарниця». **Предметом дослідження** виступають теоретико-методичні, організаційні та практичні засади формування й удосконалення системи обліку, аналізу та контролю дебіторської заборгованості в умовах сучасної ринкової економіки.

У процесі дослідження застосовано системний підхід, методи аналізу та синтезу, порівняння, групування, економіко-статистичні методи, коефіцієнтний і факторний аналіз. Інформаційну базу дослідження становлять нормативно-правові акти України, міжнародні стандарти фінансової звітності, наукові праці вітчизняних і зарубіжних учених, статистичні дані та фінансова звітність ПрАТ «Фармацевтична фірма «Дарниця».

За результатами дослідження здійснено оцінку ефективності управління дебіторською заборгованістю базового підприємства, виявлено проблемні аспекти її обліку, аналізу та контролю й розроблено практичні рекомендації щодо вдосконалення обліково-аналітичного забезпечення управління дебіторською заборгованістю. Одержані результати можуть бути використані у практичній діяльності підприємств для підвищення фінансової дисципліни, ліквідності та обґрунтованості управлінських рішень.

Випускна кваліфікаційна робота містить 71 сторінку, 35 таблиць, 4 рисунки, 48 найменувань використаних джерел та 5 додатків.

Ключові слова: дебіторська заборгованість; обліково-аналітичне забезпечення; управління дебіторською заборгованістю; бухгалтерський облік; фінансовий аналіз; внутрішній контроль.

Рік виконання дипломної роботи: 2025 р.

Рік захисту роботи: 2026 р.

ABSTRACT
“Accounting and Analytical Support for the Management of Accounts Receivable”

The graduation qualification thesis examines the theoretical and methodological foundations and practical aspects of forming accounting and analytical support for managing accounts receivable of an enterprise in the context of an unstable economic environment, digitalization of accounting processes, and increasing financial risks. **The relevance** of the topic is determined by the need to enhance the level of liquidity and solvency of enterprises, minimize credit risks, and ensure the timely recovery of accounts receivable as an important component of financial stability.

The purpose of the graduation qualification thesis is to study and develop theoretical, methodological, and practical approaches to improving accounting and analytical support for managing accounts receivable of an enterprise. To achieve this purpose, the thesis reveals the economic essence and classification of accounts receivable, analyzes the regulatory and legal framework for their accounting and analysis, examines methodological approaches to organizing accounting, analysis, and control of accounts receivable, and conducts an analysis of their state, structure, and dynamics.

The object of the study is the process of accounting and analytical support for managing accounts receivable at PJSC “Pharmaceutical Firm Darnytsia”. **The subject** of the study comprises the theoretical, methodological, organizational, and practical principles of forming and improving the system of accounting, analysis, and control of accounts receivable in the conditions of a modern market economy.

The research applies a systemic approach, methods of analysis and synthesis, comparison, grouping, economic and statistical methods, as well as ratio and factor analysis. The information base of the study includes regulatory and legal acts of Ukraine, international financial reporting standards, scientific works of domestic and foreign scholars, statistical data, and the financial statements of PJSC “Pharmaceutical Firm Darnytsia”.

Based on the research results, the effectiveness of accounts receivable management at the base enterprise was assessed, problematic aspects of its accounting, analysis, and control were identified, and practical recommendations were developed for improving accounting and analytical support for managing accounts receivable. The obtained results can be used in the practical activities of enterprises to enhance financial discipline, liquidity, and the soundness of managerial decision-making.

The graduation qualification thesis consists of 71 pages, 35 tables, 4 figures, 48 references, and 5 appendices.

Keywords: accounts receivable; accounting and analytical support; accounts receivable management; accounting; financial analysis; internal control.

Year of thesis completion: 2025

Year of thesis defense: 2026

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ДЕБІТОРСЬКОЮ ЗАБОРГОВАНІСТЮ	5
1.1. Економічна сутність і класифікація дебіторської заборгованості	5
1.2. Нормативно-правове регулювання обліку та аналізу дебіторської заборгованості	9
1.3. Методичні підходи до організації обліку, аналізу та контролю дебіторської заборгованості	15
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ДЕБІТОРСЬКОЮ ЗАБОРГОВАНІСТЮ НА ПРИКЛАДІ ПРАТ «ФФ «ДАРНИЦЯ»	20
2.1. Організаційно-економічна характеристика ПрАТ «Фармацевтична фірма «Дарниця»	20
2.2. Аналіз стану, структури та динаміки дебіторської заборгованості підприємства	28
2.3. Оцінка ефективності обліково-аналітичного забезпечення управління дебіторською заборгованістю	33
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ДЕБІТОРСЬКОЮ ЗАБОРГОВАНІСТЮ	39
3.1. Підвищення аналітичного та контрольного забезпечення управління дебіторською заборгованістю	39
3.2. Фінансовий аналіз ефективності діяльності ПрАТ «Фармацевтична фірма «Дарниця» як інструмент управління	45
3.3. Інноваційні напрями підвищення ефективності управління дебіторською заборгованістю	56
ВИСНОВКИ	63
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	67
ДОДАТКИ	71

ВСТУП

Актуальність теми. Сучасні умови господарювання, що характеризуються нестабільністю економічного середовища, високим рівнем ризиків та конкуренції, зумовлюють необхідність ефективного управління дебіторською заборгованістю як важливим інструментом фінансової стабільності підприємства. Зростання обсягів неповернених боргів та низька оборотність дебіторської заборгованості знижують ліквідність і платоспроможність суб'єктів господарювання, що потребує удосконалення обліково-аналітичного забезпечення її управління. Проблематика дослідження набуває особливої актуальності в умовах цифровізації бухгалтерського обліку, переходу до інтегрованої звітності та посилення вимог до аналітичної прозорості.

Питання теорії та практики управління дебіторською заборгованістю широко висвітлено у працях українських та зарубіжних науковців. Значний внесок у розробку концептуальних засад зробили такі вчені, як Ф.Ф. Бутинець, С.Ф. Голов, В.В. Сопко, М.Д. Білик, І.А. Волянчук, Н.В. Бондарчук, Л.В. Черненко, які акцентували увагу на методичних аспектах обліку та оцінки дебіторської заборгованості. Проблеми аналітичного забезпечення досліджували О.В. Єфименко, О.А. Петрик, Л.Г. Кемарська, а питання контролю й управління розглядали Г.В. Савицька, В.О. Шевчук, Т.Г. Китайчук, М.М. Пастернак. Однак, незважаючи на значну кількість наукових праць, залишається недостатньо опрацьованим питання комплексного поєднання облікових, аналітичних і контрольних інструментів у системі управління дебіторською заборгованістю підприємств реального сектору економіки, зокрема фармацевтичної галузі. Саме тому дослідження на прикладі ПрАТ «Фармацевтична фірма «Дарниця» є актуальним і практично значущим для удосконалення фінансового менеджменту.

Мета дослідження полягає у вивченні та розробці теоретико-методичних та практичних підходів до удосконалення обліково-аналітичного забезпечення управління дебіторською заборгованістю на прикладі ПрАТ

«Фармацевтична фірма «Дарниця» з урахуванням вимог сучасної цифрової економіки та міжнародних стандартів обліку.

Виходячи з цього сформульовано такі **завдання** дослідження:

- розкрити економічний зміст дебіторської заборгованості та визначення її класифікаційних ознак;
- узагальнити економічну сутність і класифікацію дебіторської заборгованості як об'єкта обліку;
- проаналізувати нормативно-правове регулювання обліку дебіторської заборгованості та оцінки;
- дослідити систему обліково-аналітичного забезпечення управління дебіторською заборгованістю на прикладі ПрАТ «Дарниця»;
- оцінити динаміку, структуру та оборотність дебіторської заборгованості підприємства;
- визначити проблеми та розробити пропозиції щодо підвищення ефективності управління нею на основі сучасних цифрових технологій і методів аналітики.

Об'єктом дослідження є процес обліково-аналітичного забезпечення управління дебіторською заборгованістю на ПрАТ «Дарниця».

Предметом дослідження теоретико-методичні, організаційні та практичні засади формування й удосконалення системи обліку, аналізу та контролю дебіторської заборгованості в умовах сучасної ринкової економіки.

Методи дослідження. У роботі застосовано загальнонаукові й спеціальні методи, зокрема діалектичний метод – для виявлення закономірностей розвитку системи управління дебіторською заборгованістю; аналіз і синтез – для деталізації та узагальнення облікових і аналітичних показників; порівняння та групування – для оцінки структури та динаміки дебіторської заборгованості; економіко-статистичні методи – для визначення коефіцієнтів оборотності та ліквідності; графічний метод – для візуалізації аналітичних результатів; а також метод індукції й дедукції – для обґрунтування напрямів удосконалення системи управління.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ОБЛІКОВО- АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ДЕБІТОРСЬКОЮ ЗАБОРГОВАНІСТЮ

1.1. Економічна сутність і класифікація дебіторської заборгованості

Дебіторська заборгованість (далі - ДЗ) є ключовим елементом оборотних активів і безпосередньо впливає на ліквідність, платоспроможність та ділову активність підприємства. У сучасних умовах конкуренції товарний кредит стає інструментом збуту, а отже - джерелом ДЗ; управління нею фактично є управлінням часовим зсувом між відвантаженням та надходженням коштів [8; 11]. Надмірне накопичення ДЗ призводить до «заморожування» обігових коштів і зростання кредитних ризиків, тоді як надто жорстка кредитна політика може обмежити продажі та ринкову частку [12; 43]. Оптимізація рівня ДЗ полягає у встановленні таких умов комерційного кредиту, які підтримують цільову виручку без втрати ліквідності [29].

У практиці обліку ДЗ - це сукупність прав вимоги підприємства до контрагентів за відвантажені товари, виконані роботи чи надані послуги, що підлягають погашенню у майбутніх періодах [2; 3]. Національний стандарт П(С)БО 10 визначає ДЗ активом за умови ймовірності отримання майбутніх економічних вигід і можливості достовірного визначення суми [10]. За МСФЗ (IFRS) 9 ДЗ класифікується як фінансовий актив, який зазвичай обліковують за амортизованою собівартістю з визнанням очікуваних кредитних збитків (ECL) із моменту первісного визнання [20]. Таким чином, економічний зміст ДЗ відображає не лише її «активну» природу, а й ризиковий компонент очікуваних втрат, який має бути кількісно оцінений і зафіксований у резерві [20; 29].

Ефективність використання ДЗ характеризують: коефіцієнт оборотності ДЗ (кількість обертів за період), середній період інкасації (days sales outstanding) та частка сумнівної ДЗ у загальному обсязі [8]. Погіршення оборотності (зростання DSO) сигналізує про падіння платіжної дисципліни

контрагентів та можливі майбутні збитки через знецінення вимог [38]. Збалансованість ДЗ і кредиторської заборгованості (КЗ) визначає «якість» політики розрахунків: надлишок ДЗ над КЗ свідчить про кредитування ринку за рахунок власного оборотного капіталу [31].

Узгоджена класифікація ДЗ забезпечує релевантність управлінських рішень, коректність розкриття у звітності та точність аналітичних висновків [5; 12; 33]. На основі НП(С)БО, МСФЗ та сучасної наукової літератури виокремимо ключові ознаки.

Таблиця 1.1

Класифікаційні ознаки дебіторської заборгованості

Ознака класифікації	Вид дебіторської заборгованості	Характеристика
За терміном погашення	Поточна, довгострокова	Поточна погашається протягом 12 місяців, довгострокова - понад рік
За видом контрагентів	Покупці, працівники, бюджет, підзвітні особи, дочірні підприємства	Визначається за джерелом виникнення
За забезпеченістю	Забезпечена, незабезпечена	Визначається наявністю гарантій або застави
За ймовірністю погашення	Безнадійна, сумнівна, реальна	Залежить від оцінки платоспроможності боржника
За валютою розрахунків	Гривнева, валютна	Залежить від умов договору
За способом виникнення	Торгова, неторгова	Торгова - результат реалізації продукції, неторгова - інші зобов'язання

Джерело: побудовано автором за [10; 20; 5; 12]

Класифікація дебіторської заборгованості дає можливість структурувати інформацію для цілей обліку, аналізу та управління. Узагальнення поглядів науковців дозволяє виділити кілька основних класифікаційних ознак (табл. 1.1.).

Поточна ДЗ впливає безпосередньо на ліквідність і показники короткострокової платоспроможності. Довгострокова ДЗ часто пов'язана з відстрочками за інвестиційними договорами або реструктуризаціями; її оцінюють із дисконтуванням майбутніх грошових потоків за ринковою

ставкою [20]. Коректне віднесення до поточної/довгострокової має значення для інвесторів і кредиторів, адже змінює структуру оборотного капіталу [1; 33].

Класифікація дає змогу здійснювати більш точний аналітичний контроль, зокрема визначати частку простроченої заборгованості, частоту її виникнення, динаміку змін і ризику неповернення.

Особливої уваги заслуговує поділ дебіторської заборгованості на поточну та довгострокову, що впливає на порядок її відображення у звітності (табл. 1.2).

Таблиця 1.2

**Порівняльна характеристика поточної та довгострокової
дебіторської заборгованості**

Критерій	Поточна ДЗ	Довгострокова ДЗ
Горизонт погашення	≤ 12 місяців	> 12 місяців
Вплив на ліквідність	Прямий	Опосередкований
Оцінка	Номінал ± резерв сумнівних боргів	Дисконтована вартість (IFRS 9) [20]
Розкриття у звітності	Розділ оборотних активів	Необоротні активи / примітки до звітності
Основні ризики	Прострочення, зниження якості вимог	Процентний, кредитний, валютний

Джерело: побудовано автором за [10; 20; 8]

Наявність дебіторської заборгованості є невід'ємною складовою операційної діяльності підприємства, проте надмірний її обсяг призводить до дефіциту обігових коштів. Оптимальне співвідношення дебіторської і кредиторської заборгованості свідчить про збалансовану кредитну політику.

Дебіторська заборгованість прямо впливає на такі показники, як ліквідність, оборотність активів, рентабельність і фінансову стійкість. Узагальнення взаємозв'язків наведено у табл. 1.3.

Управління дебіторською заборгованістю є важливим елементом фінансової політики підприємства. Його основними завданнями є оцінка платоспроможності контрагентів, визначення оптимальних термінів

кредитування, встановлення лімітів та контроль за своєчасністю погашення [1, с. 27].

Таблиця 1.3

Вплив видів дебіторської заборгованості на фінансовий стан підприємства

Вид дебіторської заборгованості	Потенційний вплив	Ризик
Торгова (за покупцями)	Підвищує обсяги реалізації, але зменшує ліквідність	Сумнівне погашення
Інша поточна	Тимчасово вилучає кошти з обороту	Втрата платоспроможності
Довгострокова	Забезпечує інвестиційний прибуток	Інфляційні ризики
Безнадійна	Зменшує прибуток через списання	Погіршення фінрезультату
Сумнівна	Вимагає формування резерву	Невизначеність грошових потоків

Джерело: побудовано автором

В економічній літературі виокремлюють кілька підходів до управління дебіторською заборгованістю:

консервативний – мінімізація дебіторської заборгованості, акцент на передоплаті;

поміркований – поєднання контролю та стимулювання збуту;

агресивний – розширення продажів через кредитну політику [11, с. 49].

Ефективність управління значною мірою залежить від рівня обліково-аналітичного забезпечення, яке формує інформаційну базу для ухвалення управлінських рішень. Вітчизняні дослідники (Нерієвська А.В., Скляр Я.В.) підкреслюють, що інтеграція бухгалтерського обліку з аналітичними інформаційними системами дозволяє скоротити ризики прострочення платежів та підвищити точність прогнозування грошових потоків [7; 9].

Виникнення дебіторської та кредиторської заборгованості є об'єктивним результатом господарських відносин між сторонами договору, оскільки синхронне виконання взаємних зобов'язань практично неможливе. У більшості випадків спочатку свої договірні обов'язки виконує одна сторона, що призводить до появи в неї права вимоги певної компенсації або оплати, передбаченої умовами договору. Водночас у другій сторони формується

обов'язок здійснити оплату, тобто погасити відповідну заборгованість.

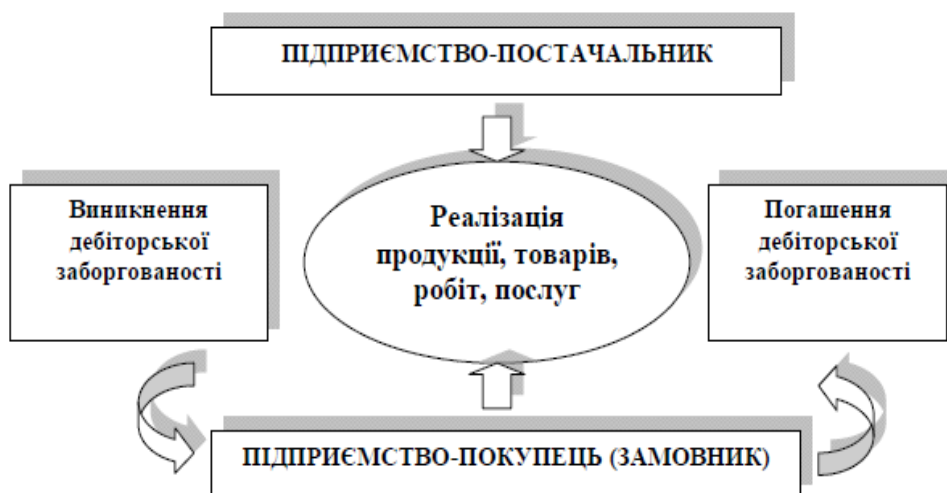

Рисунок 1.1. Виникнення дебіторської заборгованості.

У системі бухгалтерського обліку це відображається таким чином: у сторони, яка першою виконала свої зобов'язання, виникає актив у вигляді вимоги до контрагента - так званої дебіторської заборгованості (заборгованість до отримання). У контрагента ж, навпаки, формується пасивне зобов'язання перед постачальником або кредитором - кредиторська заборгованість, що відображає його обов'язок погасити борг у грошовій або іншій формі, визначеній угодою.

Таким чином, дебіторська заборгованість є відображенням тимчасового вилучення коштів з обороту однієї сторони та відповідного боргового зобов'язання іншої. Її поява зумовлена часовим розривом між виконанням взаємних договірних обов'язків і виступає невід'ємною складовою фінансово-господарської діяльності будь-якого підприємства.

1.2. Нормативно-правове регулювання обліку та аналізу дебіторської заборгованості

Нормативно-правове регулювання обліку й аналізу дебіторської заборгованості ґрунтується на поєднанні національної системи бухгалтерського обліку (НП(С)БО) та міжнародних стандартів фінансової звітності (МСФЗ).

В Україні основні положення визначено Законом «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні» [25] та П(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість» [10].

Ці нормативи встановлюють правила визнання, оцінки, інвентаризації й списання ДЗ.

Зокрема, пункт 4 П(С)БО 10 визначає, що дебіторська заборгованість визнається активом за умови ймовірності отримання майбутніх економічних вигід і можливості достовірної оцінки її суми.

Такий підхід відповідає концепції МСФЗ 9 «Фінансові інструменти» [20, р. 12] щодо класифікації ДЗ як фінансового активу.

Систему регулювання доповнюють Цивільний та Господарський кодекси України [23; 24], які визначають правові засади виникнення та припинення зобов'язань, строки їх позовної давності і відповідальність боржників.

У ст. 509 ЦК вказано, що зобов'язання — це правовідношення, у якому боржник повинен вчинити на користь кредитора певну дію (передати майно, сплатити гроші тощо), а кредитор має право вимагати виконання цього обов'язку [23].

Таким чином, саме цивільно-правова природа дебіторської заборгованості зумовлює її відображення в обліку як права вимоги.

Податкові аспекти.

Податковий кодекс України [22] регламентує порядок визначення доходів та витрат, пов'язаних із коригуванням суми ДЗ (створення резервів, списання безнадійних боргів).

Відповідно до п. 14.1.11 ПКУ, безнадійною визнається заборгованість, щодо якої минув строк позовної давності або вона непідтверджена документально.

Ці норми впливають на розрахунок оподаткованого прибутку та фінансові результати [27].

Практика показує, що відсутність чіткого узгодження між податковим та

бухгалтерським регулюванням спричиняє подвійне тлумачення питань щодо списання безнадійної ДЗ [28].

Рівні регулювання (табл. 1.4) передбачають законодавчий, нормативно-методичний та внутрішньо організаційний рівні, які забезпечують повноту відображення ДЗ у звітності [11; 12].

Таблиця 1.4

**Основні нормативно-правові акти, що регулюють облік
дебіторської заборгованості в Україні**

Рівень регулювання	Документи	Зміст регулювання
1. Законодавчий	Закон «Про бухгалтерський облік ...» [25]; ЦК, ГК [23; 24]	Загальні принципи обліку і зобов'язань
2. Нормативно-методичний	П(С)БО 10, 11, 15 [10; 16; 17]; накази МФУ	Порядок визнання, оцінки та резервування ДЗ
3. Міжнародний	IFRS 9, IFRS 15 [20; 21]	Класифікація та очікувані кредитні збитки
4. Внутрішній	Облікова політика підприємства	Конкретизація порядку ведення аналітики та контролю ДЗ

Джерело: побудовано автором за [10; 16-17; 20-25]

Значний вплив на порядок обліку дебіторської заборгованості мають також Цивільний кодекс України (ст. 509–530), Господарський кодекс України (ст. 173–179), а також Податковий кодекс України, який визначає податкові наслідки списання безнадійної заборгованості та формування резерву сумнівних боргів.

Національні стандарти (НП(С)БО)

П(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість» визначає критерії визнання, оцінки та відображення ДЗ у звітності.

Згідно з п. 8 цього стандарту, первісна оцінка ДЗ проводиться за сумою договірної вартості з урахуванням коригувань на сумнівні борги.

П(С)БО 11 «Зобов'язання» [16] розкриває поняття заборгованості з позиції боргових зобов'язань та їх відображення в балансі.

П(С)БО 15 «Дохід» [17] визначає момент визнання доходу та, відповідно, виникнення ДЗ.

У комплексі ці стандарти формують єдину систему регламентації обліку розрахунків з дебіторами та кредиторами [10; 16; 17].

Україна поступово інтегрує систему бухгалтерського обліку до міжнародних стандартів, що забезпечує єдність підходів до оцінки активів і зобов'язань.

Згідно з МСФЗ (IFRS) 9 «Фінансові інструменти», дебіторська заборгованість розглядається як фінансовий актив, що оцінюється за амортизованою собівартістю або за справедливою вартістю через прибуток чи збиток. МСФЗ 9 вводить модель очікуваних кредитних збитків (ECL), яка вимагає створення резерву під можливі втрати ще на момент визнання дебіторської заборгованості [20, с. 31].

МСФЗ 15 «Дохід за договорами з клієнтами» визначає п'ять етапів визнання доходу, одним із яких є визначення моменту передачі контролю над активом. Це безпосередньо впливає на момент виникнення дебіторської заборгованості та її оцінку.

Таблиця 1.5

**Порівняння положень національних і міжнародних стандартів
бухгалтерського обліку**

Питання обліку	НП(С)БО (Україна)	МСФЗ
Визнання активу	За наявності права вимоги та економічної вигоди	За ймовірності отримання майбутніх вигід
Оцінка	Первісна вартість або номінал	Амортизована або справедлива вартість
Резервування збитків	За наявності сумнівної заборгованості	Модель очікуваних кредитних збитків
Відображення у звітності	Баланс (розділ II активів)	Баланс, Примітки до звітності (Disclosure)
Переоцінка	Не передбачена	Можлива за справедливою вартістю

Джерело: побудовано автором

Імплементація МСФЗ сприяє підвищенню порівнянності фінансової інформації між українськими та європейськими компаніями. Це особливо

важливо для таких підприємств, як ПрАТ «Фармацевтична фірма «Дарниця», яке активно співпрацює з міжнародними партнерами та має експортну орієнтацію.

Світова практика вимагає розширеного розкриття щодо ДЗ:

- розподіл за віком та класом ризику [21];
- розкриття політики управління кредитним ризиком;
- опис процедур інкасації та реструктуризації боргів [40; 41].

У країнах ЄС та Великій Британії регулювання здійснюють IASB та ICAEW [41], а практичні підходи до оцінки та покриття ризиків ґрунтуються на моделях Baker McKenzie та CMS Law [39; 44].

Дослідження ЕУ (2022) вказує, що після початку воєнних дій в Україні вимоги до розкриття ECL і ризиків контрагентів зросли через макрофінансову нестабільність [40, р. 5].

Система нормативного регулювання обліку дебіторської заборгованості в Україні є багаторівневою та базується на узгодженні національних та міжнародних підходів.

Податковий кодекс України (далі – ПКУ) встановлює особливості визначення доходів і витрат, пов'язаних із дебіторською заборгованістю. Згідно з п. 14.1.11 ПКУ, безнадійна заборгованість — це заборгованість, щодо якої минув строк позовної давності або існують інші обставини, що свідчать про її неповернення [22, с. 52].

Витрати, пов'язані зі створенням резерву сумнівних боргів, дозволено враховувати при розрахунку податку на прибуток лише для банківських та фінансових установ. Для інших підприємств можливість формування резерву визначається лише в бухгалтерському обліку.

Важливо також враховувати положення п. 159.1 ПКУ, відповідно до якого списання безнадійної заборгованості можливе лише після документального підтвердження факту її неповернення — рішення суду, актів інвентаризації або претензійної роботи. Таким чином, облік дебіторської заборгованості має двоїстий характер: бухгалтерський облік визнає резерви та

очікувані збитки, тоді як податковий облік — лише фактичні втрати [23, с. 56].

Юридичні аспекти виникнення, регулювання та погашення дебіторської заборгованості закріплено у низці законодавчих актів:

Цивільний кодекс України (2003 р.), ст. 509–530 - регулює виконання зобов'язань і право вимоги кредитора;

Господарський кодекс України, ст. 173–179 - визначає принципи господарських зобов'язань між підприємствами;

Закон України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні» №996-XIV від 16.07.1999 р., який встановлює єдині правила ведення бухгалтерського обліку та звітності;

Закон України «Про електронні документи та електронний документообіг» №851-IV від 22.05.2003 р., що дозволяє ведення первинних документів у цифровій формі, актуально для сучасного аналітичного обліку [24].

Таблиця 1.6

Ключові законодавчі акти, що визначають правові аспекти дебіторської заборгованості

№	Нормативний акт	Основні положення	Практичне значення
1	Цивільний кодекс України	Визначає порядок виконання договірних зобов'язань	Підстава для виникнення дебіторської заборгованості
2	Господарський кодекс України	Регламентує господарські договори	Формує правові засади розрахунків між підприємствами
3	Закон №996-XIV	Регламентує ведення обліку та звітності	Визначає обов'язковість відображення дебіторської заборгованості
4	Закон №851-IV	Дозволяє електронний документообіг	Оптимізує аналітичний облік розрахунків

Джерело: побудовано автором

Фінансова звітність підприємства є основним джерелом інформації для аналізу дебіторської заборгованості. Відповідно до форми №1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан) та форми №5 «Примітки до фінансової звітності», у підприємствах розкривається структура короткострокової і довгострокової дебіторської заборгованості, а також рух резервів сумнівних боргів.

Аналітичний облік ведеться за кожним дебітором окремо, із зазначенням суми, строків виникнення та погашення. Ця інформація використовується для формування управлінських звітів, аналізу оборотності активів і планування грошових потоків [25, с. 40].

Для ПрАТ «Фармацевтична фірма «Дарниця» ефективна реалізація положень нормативної бази є важливою умовою забезпечення прозорості обліку, своєчасного визнання доходів і контролю за платоспроможністю контрагентів.

Удосконалення внутрішніх регламентів та їх гармонізація з міжнародними стандартами дозволить підвищити якість управлінської звітності та зменшити ризики прострочення платежів, що є критичним для фармацевтичного ринку з його довгими контрактними циклами.

Нормативно-правове регулювання обліку дебіторської заборгованості в Україні має комплексний характер, охоплюючи як бухгалтерські стандарти, так і податкове, цивільне та господарське законодавство. Гармонізація національних положень із вимогами МСФЗ забезпечує єдність підходів до оцінки, резервування та розкриття інформації у звітності.

Своєчасне й коректне застосування нормативних норм сприяє зниженню фінансових ризиків, підвищенню достовірності аналітичних показників і зміцненню фінансової дисципліни підприємств, зокрема таких, як ПрАТ «Дарниця».

1.3. Методичні підходи до організації обліку, аналізу та контролю дебіторської заборгованості

Раціональна організація обліку, аналізу та контролю дебіторської заборгованості має ключове значення для забезпечення фінансової стабільності підприємства. Вона формує основу управлінських рішень щодо оптимізації кредитної політики, оцінювання ризиків неплатежів і прогнозування грошових потоків. Для фармацевтичних підприємств, зокрема ПрАТ «Фармацевтична фірма «Дарниця», своєчасне відстеження розрахунків

із контрагентами є визначальним чинником підтримання ліквідності, адже високий рівень заборгованості може призвести до дефіциту обігових коштів і зриву контрактних поставок [8, с. 312; 35].

Методологія обліку дебіторської заборгованості ґрунтується на принципах достовірності, повноти, послідовності та своєчасності відображення господарських операцій. Згідно з Планом рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств, розрахунки з дебіторами ведуться переважно за рахунками класу 3 «Кошти, розрахунки та інші активи» [45]. Основними є рахунки 36 «Розрахунки з покупцями і замовниками», 37 «Розрахунки з різними дебіторами» та 38 «Резерв сумнівних боргів».

Таблиця 1.7

Основні етапи організації бухгалтерського обліку дебіторської заборгованості

Етап обліку	Зміст	Первинні документи	Відображення в обліку
Визнання заборгованості	Виникнення права вимоги	Договір, накладна, рахунок-фактура	Дт 36 / Кт 70, 90
Оцінка та відображення	За сумою договору або номіналом	Акт звірки, податкова накладна	Дт 36 / Кт 70
Резервування	Формування резерву під сумнівні борги	Наказ, розрахунок резерву	Дт 944 / Кт 38
Списання	Визнання безнадійної заборгованості	Акт інвентаризації	Дт 38 / Кт 36 або Дт 944 / Кт 36

Джерело: побудовано автором

Процес обліку дебіторської заборгованості включає кілька етапів:

Визнання дебіторської заборгованості — на момент передачі товарів, робіт чи послуг відповідно до умов договору;

Оцінка первісної вартості — за сумою договору або номінальною вартістю рахунку;

Коригування на сумнівну або безнадійну заборгованість через створення резервів;

Списання заборгованості — після закінчення строку позовної давності

або отримання підтвердження неповернення [10; 16; 17].

Організаційна модель обліку на підприємстві передбачає ведення аналітичного обліку за кожним контрагентом із деталізацією за видами продукції, термінами виникнення і погашення боргів. У ПрАТ «Дарниця» це здійснюється за допомогою ERP-системи SAP, яка дозволяє автоматизувати контроль розрахунків, формувати нагадування про прострочені рахунки й оперативно створювати управлінську звітність [35; 39].

Аналіз дебіторської заборгованості має на меті оцінити її обсяг, структуру, динаміку, оборотність і вплив на фінансовий стан підприємства. Застосовуються методи горизонтального, вертикального, коефіцієнтного й факторного аналізу [8; 29; 36].

Таблиця 1.8

Основні аналітичні показники оцінки дебіторської заборгованості

Показник	Формула розрахунку	Економічний зміст	Оптимальне значення
Коефіцієнт оборотності	Виручка / Середня ДЗ	Показує швидкість повернення коштів	> 5 обертів/рік
Період погашення (дні)	360 / Кодз	Середній строк надходження коштів	< 70 днів
Частка сумнівної ДЗ	Сумнівна / Загальна ДЗ $\times 100$	Оцінка кредитних ризиків	< 10 %
Коефіцієнт покриття ДЗ резервом	Резерв / Сумнівна ДЗ	Відображає адекватність резерву	≈ 1

Джерело: побудовано автором

Додатково для глибокої оцінки застосовується факторний аналіз, який дозволяє визначити вплив зміни обсягу реалізації, структури заборгованості та строків погашення на оборотність активів. Для ПрАТ «Дарниця» доцільно здійснювати такий аналіз щоквартально, щоб своєчасно реагувати на зміни у поведінці дебіторів [36].

Організація контролю за дебіторською заборгованістю

Контроль є завершальним елементом системи управління дебіторською заборгованістю. Його мета — забезпечення достовірності облікових даних, дотримання строків розрахунків і запобігання виникненню безнадійних

боргів. На підприємствах контроль реалізується через:

внутрішній контроль бухгалтерії - перевірка первинних документів, звітка залишків;

фінансовий контроль - аналіз розрахункових циклів і структури боргів;

аудиторський контроль - зовнішня оцінка стану розрахунків [37, с. 41; 44].

Контроль здійснюється на трьох рівнях: попередньому, поточному та наступному. Попередній контроль виявляє ризики ще на етапі укладання договорів; поточний - забезпечує моніторинг фактичного виконання зобов'язань; наступний - оцінює результати і формує рекомендації щодо удосконалення політики кредитування.

Таблиця 1.9

Система контролю дебіторської заборгованості на підприємстві

Рівень контролю	Зміст робіт	Відповідальні особи	Очікуваний результат
Попередній	Аналіз платоспроможності контрагентів	Фінансовий відділ	Мінімізація ризику неплатежів
Поточний	Щоденний облік і контроль строків	Бухгалтерія	Своєчасне виявлення прострочень
Наступний	Аудит ДЗ, аналіз результатів	Внутрішній аудитор, керівництво	Виявлення резервів і корекція політики

Джерело: побудовано автором

У системі ПрАТ «Дарниця» контроль реалізується через автоматизовану аналітичну панель у SAP, що відображає стан розрахунків, вік заборгованості та динаміку змін. Такі інструменти дозволяють інтегрувати контроль із процесами обліку та аналізу, створюючи єдиний інформаційний простір [35; 39; 41].

Методичні інструменти підвищення ефективності управління

Для удосконалення обліку та аналітики доцільно застосовувати такі методичні підходи:

Вікова класифікація (aging schedule) — поділ ДЗ за строками прострочення (0–30, 31–60, 61–90, > 90 днів).

Модель кредитного скорингу - оцінювання ризику неплатежу на основі

історичних даних.

Метод резервування - формування резерву сумнівних боргів за статистичними показниками втрат.

Інтеграція аналітики у КРІ-систему - використання оборотності ДЗ як критерію ефективності.

Цифровізація процесів - впровадження модулів автоматичного контролю, що повідомляють про перевищення строків оплати [39; 40; 41].

Облікові та аналітичні дані формуються у взаємозв'язку між підрозділами бухгалтерії, фінансового відділу та служби внутрішнього аудиту. Для підвищення якості управлінських рішень інформаційна система повинна забезпечувати:

- достовірність і своєчасність даних;
- можливість багатовимірного аналізу;
- формування інтерактивних звітів для керівництва.

У фармацевтичних підприємствах, які мають значну клієнтську базу, важливим є використання інтегрованих CRM та ERP-систем, що дозволяють відстежувати фінансові відносини з кожним контрагентом. Такий підхід підвищує якість обліково-аналітичного забезпечення і дозволяє уникнути дублювання даних [41, с. 33; 40, с. 56].

Методичні засади організації обліку, аналізу та контролю дебіторської заборгованості формують комплексну систему управління фінансовими потоками підприємства. Її ефективність залежить від узгодженості всіх етапів - від документування господарських операцій до аналітичної інтерпретації результатів.

Для ПрАТ «Фармацевтична фірма «Дарниця» важливо поєднувати нормативно визначені принципи бухгалтерського обліку з сучасними цифровими технологіями, що забезпечують автоматизацію контролю та підвищують достовірність фінансової інформації.

РОЗДІЛ II

АНАЛІЗ ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ДЕБІТОРСЬКОЮ ЗАБОР-ГОВАНІСТЮ НА ПРИКЛАДІ ПРАТ «ФФ «ДАРНИЦЯ»

2.1. Організаційно-економічна характеристика ПрАТ «Фармацевтична фірма «Дарниця»

У жовтні 1930 р. у Києві було засновано Київську філію Українського інституту експериментальної ендокринології — наукову установу, що згодом стала базою для формування майбутнього Хіміко-фармацевтичного об'єднання «Дарниця». Саме з цього періоду розпочалося становлення підприємства, яке нині відоме як один із флагманів української фармацевтичної галузі.

У 1976 р. на основі виробничих і наукових потужностей було утворено Київське виробниче хіміко-фармацевтичне об'єднання «Дарниця», до складу якого увійшли три провідні підприємства: Дарницький хіміко-фармацевтичний завод — головна виробнича база, Борщагівський хіміко-фармацевтичний завод та Київський вітамінний завод. Об'єднання створило потужний виробничо-технологічний комплекс, що дозволив координувати розробку, виробництво та постачання лікарських засобів по всій Україні.

Після проголошення незалежності держави відбулися суттєві зміни в організаційно-правовій формі підприємства. У 1994 р. «Дарницький хіміко-фармацевтичний завод» було реорганізовано у Закрите акціонерне товариство «Фармацевтична фірма «Дарниця», яке набуло статусу юридичної особи з моменту державної реєстрації в Дарницькій районній державній адміністрації м. Києва 22 серпня 1994 р. Підприємству було видано Свідоцтво про державну реєстрацію (серія А01 № 343844) та присвоєно реєстраційний номер 1 065 120 0000 004667 у ЄДРПОУ.

У 2012 р. товариство оновило свій статус відповідно до змін у законодавстві: тип акціонерного товариства визначено як приватне, а повне найменування змінено на ПрАТ «Фармацевтична фірма «Дарниця». Рішення

ухвалили загальні збори акціонерів 6 червня 2012 р., після чого до Єдиного державного реєстру підприємств та організацій України було внесено відповідний запис (№ 1 065 105 0013004667).

ПрАТ «Фармацевтична фірма «Дарниця» - провідний національний виробник лікарських засобів, чия конкурентна перевага базується на використанні інноваційних технологій, сучасного високоточного обладнання та чіткому дотриманні міжнародних стандартів GMP. Підприємство впровадило комплексну систему менеджменту якості, що охоплює всі етапи - від розробки до реалізації продукції.

Високу ефективність забезпечують:

широкий асортимент препаратів різних фармакотерапевтичних груп;

гнучка структура виробництва й оперативна адаптація до ринкових потреб;

оптимальна цінова політика за збереження стабільно високої якості продукції.

Стратегічні напрями розвитку підприємства включають:

Постійне оновлення продуктового портфеля - розроблення та впровадження нових ефективних, безпечних і доступних лікарських засобів, що відповідають сучасним клінічним вимогам.

Активні інвестиції в інфраструктуру - модернізація виробничих дільниць, запуск нових ліній, реконструкція приміщень і впровадження енергоефективних технологій.

Упровадження цифрових технологій управління — зокрема, системи електронного документообігу життєвого циклу препаратів, що відповідають міжнародним практикам фармацевтичної галузі.

Підвищення ефективності менеджменту - інтеграція сучасних інформаційно-аналітичних систем контролю й моніторингу інвестиційної діяльності.

Розширення експортного потенціалу - вихід на нові зовнішні ринки та зміцнення позицій українських препаратів у Центральній і Східній Європі.

Виробничий потенціал та асортимент

Підприємство спеціалізується на виробництві широкого спектра лікарських засобів, серед яких:

тверді лікарські форми - таблетки, капсули, саше, таблетки з оболонкою;

ін'єкційні розчини в ампульному пакуванні;

краплі - стерильні та нестерильні;

м'які лікарські форми — мазі, креми, гелі, розчини для зовнішнього застосування;

стерильні порошки для приготування розчинів для ін'єкцій.

Виробничі потужності компанії дозволяють щорічно випускати понад 400 млн ампул, близько 4 млрд таблеток, 30 млн флаконів стерильних антибіотиків і приблизно 30 млн туб м'яких лікарських форм. Окрема ділянка для виробництва крапель має продуктивність до 35 млн флаконів на рік.

Таблиця 2.1.

Ідентифікаційні реквізити, місцезнаходження та засоби підприємства

Повне найменування	ПРИВАТНЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО "ФАРМАЦЕВТИЧНА ФІРМА "ДАРНИЦЯ"
Скорочене найменування	ПРАТ "ФАРМАЦЕВТИЧНА ФІРМА "ДАРНИЦЯ"
Повне найменування іноземною мовою	PRIVATE JOINT STOCK COMPANY "PHARMACEUTICAL FIRM "DARNITSA"
Скорочене найменування	PRJSC "PHARMACEUTICAL FIRM "DARNITSA"
Організаційно-правова форма	Приватне акціонерне товариство
Код за ЄДРПОУ	00481212
Територія (область)	Україна, Київська область
Поштовий індекс	02093
Населений пункт	м. Київ
Вулиця, будинок	місто Київ, вулиця Бориспільська, будинок 13
E-mail	info@darnitsa.ua
www-адреса	www. darnitsa.ua

Джерело: складено автором

Значні інвестиції спрямовуються не лише у новітні технології, а й у професійний розвиток персоналу — компанія приділяє велику увагу системному навчанню й підвищенню кваліфікації співробітників.

Завдяки цьому «Дарниця» заслужено вважається лідером українського фармацевтичного виробництва, посідає перше місце за обсягом продажів на внутрішньому ринку й четверте - за вартісними показниками. Стратегічна мета компанії - зміцнення позицій і досягнення першості за обома критеріями..

Реєстр платників ПДВ (станом на 20.11.2021) - Дійсне свідоцтво ПДВ
Індивідуальний податковий номер: 004812126651.

Місцезнаходження реєстраційної справи (станом на 20.11.2021) -
Дарницька районна в місті Києві державна адміністрація.

Основні види діяльності із зазначенням найменування виду діяльності
та коду за КВЕД:

Основний:

21.20 Виробництво фармацевтичних препаратів і матеріалів

Інші:

46.46 Оптова торгівля фармацевтичними товарами

86.22 Спеціалізована медична практика

86.23 Стоматологічна практика

47.73 Роздрібна торгівля фармацевтичними товарами в спеціалізованих
магазинах

56.29 Постачання інших готових страв

Проведення ринкового скорингу підприємства є необхідним етапом комплексної оцінки його конкурентоспроможності та стратегічного потенціалу. Такий підхід дозволяє кількісно визначити позиції ПрАТ «Фармацевтична фірма «Дарниця» на фармацевтичному ринку, виявити рівень ділової активності, ступінь адаптації до кон'юнктурних змін і ефективність реалізації маркетингових стратегій. Ринковий скоринг базується на системі показників, що охоплюють фінансові результати, інноваційність, структуру асортименту, частку ринку, динаміку експорту, а також репутаційні характеристики підприємства. Його застосування забезпечує об'єктивне порівняння з конкурентами, дозволяє ідентифікувати сильні сторони та внутрішні резерви зростання. Отримані результати стають базою для

ухвалення управлінських рішень щодо вдосконалення продуктової політики, підвищення ефективності збуту та зміцнення бренду компанії на національному й міжнародному рівнях.

Таблиця 2.2

Показники ринкового скорингу
ПрАТ "ФФ «Дарниця» за 2020 – 2024 роки

Ринковий індикатор	2020	2021	2022	2023	2024
Індекс Market Score	A/3,7	A/3,8	A/3,9	A/3,8	A/3,4
Частка у секторі	0,20%	0,17%	0,28%	0,30%	0,25%
Частка ринку	8,72%	8,58%	12,24%	12,59%	10,94%
Частка на субринку	8,72%	8,58%	12,24%	12,59%	10,94%
Місце компанії в секторі	54	57	38	32	38
Місце компанії на ринку	2	3	2	2	2
Місце компанії на субринку	2	3	2	2	2
Абсолютний приріст виручки за рік, млн грн	300,9	783,8	850,4	1722,0	-93,4
Відносний приріст виручки за рік, %	9,1%	21,7%	19,3%	32,8%	-1,3%
Абсолютний середньорічний приріст виручки за 3 роки, млн грн	361,1	464,9	645,0	1118,7	826,3
Сукупний середньорічний темп зростання виручки за 3 роки, %	12,6%	13,6%	16,6%	24,5%	16,1%

Джерело: складено автором за даними you control

Аналіз динаміки ринкового скорингу ПрАТ «Фармацевтична фірма «Дарниця» за 2020–2024 рр. свідчить про загалом позитивні тенденції з певними коливаннями у фінансово-ринкових результатах. Індекс Market Score залишався стабільно високим (у межах A/3,7–3,9 балів) у 2020–2023 рр., що підтверджує стійку конкурентну позицію підприємства на фармацевтичному ринку. Проте у 2024 р. спостерігається незначне зниження до A/3,4, що може бути пов'язано з макроекономічними ризиками, девальваційними процесами та насиченням ринку.

Частка компанії у секторі та субринку демонструє позитивну динаміку до 2023 р., коли показники зросли до 0,30 % і 12,59 % відповідно, що свідчить про розширення присутності «Дарниці» в окремих нішах фармацевтичного ринку. Зниження у 2024 р. до 0,25 % і 10,94 % можна розглядати як наслідок

посилення конкуренції з боку міжнародних виробників та скорочення попиту на окремі групи препаратів.

Варто відзначити покращення позицій компанії у секторі — з 54-го місця у 2020 р. до 32-го в 2023 р., що свідчить про ефективну реалізацію маркетингових і виробничих стратегій. При цьому підприємство стабільно утримувало 2-ге місце на загальному ринку та субринку у 2022–2024 рр., що підтверджує лідерство серед вітчизняних фармацевтичних компаній.

Динаміка фінансових показників відображає поступове зростання абсолютного й відносного приросту виручки до 2023 р. — найбільше зростання становило 1 722 млн грн (32,8 %). Незначне скорочення у 2024 р. (– 93,4 млн грн, –1,3 %) є тимчасовим і не порушує загальної позитивної тенденції. Середньорічний темп приросту виручки за 2021–2023 рр. збільшився з 12,6 % до 24,5 %, що підтверджує ефективність управління ринковою активністю та гнучкість фінансової політики. Отже, «Дарниця» демонструє високу ринкову стійкість, утримуючи провідні позиції та адаптуючись до змін кон'юнктури.

Наразі для більш точного усвідомлення реального фінансового стану ПрАТ «Фармацевтична фірма «Дарниця» вважаємо за потрібне провести горизонтальний аналіз активів та пасивів балансу. Проведення горизонтального аналізу активів і пасивів є ключовим етапом у системі фінансової діагностики підприємства, оскільки він дозволяє оцінити динаміку змін у складі та структурі майна й джерел його формування за певний період. Такий аналіз забезпечує розуміння, які статті балансу зростають найінтенсивніше, які — скорочуються, а також дає змогу виявити потенційні диспропорції між темпами приросту активів і капіталу. Для ПрАТ «Фармацевтична фірма «Дарниця» горизонтальний аналіз є особливо важливим з огляду на масштабну інвестиційну діяльність, активну модернізацію виробництва та динамічні зміни в оборотному капіталі. Результати дослідження структури активів допомагають оцінити раціональність розподілу ресурсів між необоротними та оборотними

компонентами, визначити рівень ліквідності й мобільності капіталу. Аналіз пасивів, своєю чергою, дозволяє відстежити баланс між власними й позиковими джерелами фінансування, оцінити фінансову стійкість, а також здатність підприємства виконувати коротко- і довгострокові зобов'язання. Отже, горизонтальний аналіз є не лише інструментом статистичного порівняння, а й основою для формування обґрунтованих управлінських рішень, спрямованих на підвищення ефективності використання ресурсів і зміцнення фінансової стабільності підприємства.

Таблиця 2.3

**Горизонтальний аналіз активів ПрАТ «Фармацевтична фірма
«Дарниця» за 2023 – 2024 роки**

Стаття	2023, тис. грн	2024, тис. грн	Абсолютне відхилення, +/-	Відносне відхилення, %
Необоротні активи – всього	2 606 877	3 326 679	+719 802	+27,61
Основні засоби	1 325 562	1 448 314	+122 752	+9,26
Інші необоротні активи*	1 281 315	1 878 365	+597 050	+46,60
Оборотні активи – всього	4 062 231	4 797 524	+735 293	+18,10
Запаси	1 737 751	2 058 131	+320 380	+18,44
Дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги (чиста)	1 279 233	1 335 501	+56 268	+4,40
Грошові кошти та їх еквіваленти	606 479	794 717	+188 238	+31,04
Баланс (Актив)	6 669 108	8 124 203	+1 455 095	+21,82

Джерело: розраховано автором за даними youcontrol

Аналіз активів ПрАТ «Фармацевтична фірма «Дарниця» свідчить про системне зростання обсягу майна підприємства та ефективне управління його структурою. За 2023–2024 роки активи збільшилися більш ніж на 21 %, що вказує на активну інвестиційну політику та зростання виробничого потенціалу. Зокрема, приріст необоротних активів на 27,6 % зумовлений модернізацією основних засобів, оновленням технологічного обладнання та нарощенням нематеріальних активів, що підвищує технологічну спроможність компанії та її конкурентоспроможність на фармацевтичному ринку. Одночасно спостерігається зростання оборотних активів на 18,1 %, що

є свідченням розширення операційної діяльності. Найбільше зростання продемонстрували запаси (+18,4 %) та грошові кошти (+31,0 %), що свідчить про посилення виробничих запасів для забезпечення стабільних поставок і підвищення ліквідності. Помірне збільшення дебіторської заборгованості (+4,4 %) вказує на контрольовану кредитну політику компанії. Збалансоване зростання всіх груп активів відображає стабільну фінансову позицію «Дарниці» та здатність ефективно акумулювати ресурси для подальшого розвитку. У структурі активів зберігається раціональне співвідношення між довгостроковими та поточними складовими, що забезпечує достатній рівень ліквідності та фінансової гнучкості. Загалом, активи компанії характеризуються високою динамікою, ефективною диверсифікацією та зростаючою капіталізацією, що формує надійну основу для стабільного функціонування підприємства в умовах конкурентного фармацевтичного ринку.

Таблиця 2.4

**Горизонтальний аналіз пасивів ПрАТ «Фармацевтична фірма
«Дарниця» за 2023 – 2024 роки**

Стаття	2023, тис. грн	2024, тис. грн	Абсолютне відхилення, +/-	Відносне відхилення, %
Власний капітал – всього	4 627 950	5 004 802	+376 852	+8,14
Довгострокові зобов'язання – всього	1 189 137	1 187 317	-1 820	-0,15
Поточні зобов'язання – всього	852 021	1 932 084	+1 080 063	+126,76
у т.ч. короткострокові кредити банків	0	150 400	+150 400	—
у т.ч. кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги	727 949	1 120 661	+392 712	+53,95
у т.ч. поточні зобов'язання з податків і зборів	11 280	75 061	+63 781	+565,43
у т.ч. розрахунки з оплати праці	110 667	128 236	+17 569	+15,88
Баланс (Пасив)	6 669 108	8 124 203	+1 455 095	+21,82

Джерело: розраховано автором за даними youcontrol

Аналіз пасивів ПрАТ «Фармацевтична фірма «Дарниця» за 2023–2024 роки свідчить про збереження фінансової стійкості підприємства та раціональну структуру джерел фінансування. Загальний обсяг пасивів зріс на

21,8 %, що повністю відповідає темпам зростання активів, отже, збережено баланс між джерелами формування капіталу та напрямками його використання. Власний капітал збільшився на 8,1 %, що відображає прибуткову діяльність підприємства та реінвестування отриманого прибутку у розвиток. Частка власних коштів у структурі пасивів залишається домінуючою, що свідчить про фінансову автономію та низьку залежність від зовнішніх кредиторів. Водночас спостерігається суттєве зростання поточних зобов'язань (+126,8 %), яке зумовлене підвищенням обсягів розрахунків з постачальниками, збільшенням короткострокових банківських кредитів і зростанням податкових зобов'язань. Така тенденція свідчить про активізацію операційної діяльності та використання короткострокових джерел фінансування для підтримки оборотного капіталу. Довгострокові зобов'язання залишилися практично незмінними, що свідчить про стабільність боргової політики та відсутність додаткового фінансового навантаження на підприємство. Загалом структура пасивів демонструє оптимальне співвідношення між власним і залученим капіталом: підвищення короткострокових зобов'язань компенсується достатнім рівнем ліквідності та зростанням грошових коштів у складі активів. Це забезпечує стійкість підприємства до зовнішніх ризиків, зокрема коливань ринку чи зміни кредитних умов. Таким чином, «Дарниця» підтримує ефективну модель фінансування, орієнтовану на збалансований розвиток і зміцнення капітальної бази.

2.2. Аналіз стану, структури та динаміки дебіторської заборгованості підприємства

Рациональне управління дебіторською заборгованістю є важливою складовою фінансової стабільності підприємства, оскільки впливає на ліквідність, оборотність коштів та прибутковість діяльності. Дебіторська заборгованість відображає суми, що підлягають отриманню від контрагентів, і є показником ефективності взаємовідносин із покупцями, постачальниками та бюджетом. Її аналіз дозволяє визначити рівень платіжної дисципліни

клієнтів, виявити структуру боргів і тенденції зміни протягом періоду. Для ПрАТ «Фармацевтична фірма «Дарниця» це особливо актуально, адже підприємство працює на висококонкурентному фармацевтичному ринку, де своєчасне повернення коштів забезпечує можливість оперативного фінансування виробництва й інвестиційних програм.

Нижче наведено результати аналізу дебіторської заборгованості ПрАТ «Дарниця» за 2022–2024 роки на основі офіційних фінансових звітів [46–49].

Таблиця 2.5

**Динаміка дебіторської заборгованості ПрАТ «Дарниця»
за 2022–2024 роки, тис. грн**

Рік	На початок року	На кінець року	Абсолютна зміна	Темп росту, %
2022	1 740 797	1 739 012	–1 785	99,9
2023	1 739 012	2 492 779	+753 767	143,3
2024	2 492 779	2 810 873	+318 094	112,8

Джерело: розраховано автором за даними youcontrol

Динаміка дебіторської заборгованості ПрАТ «Дарниця» демонструє поступове зростання обсягів дебіторки впродовж аналізованого періоду. У 2022 році рівень залишався стабільним, коливання не перевищили 0,1 %, що свідчить про збереження платіжної дисципліни споживачів навіть у складних економічних умовах. У 2023 році спостерігалось істотне зростання дебіторської заборгованості — на 43,3 %, або на 753,8 млн грн, що пояснюється збільшенням обсягів реалізації продукції та розширенням клієнтської бази. Зростання продажів із відстрочкою платежу є типовим явищем у фармацевтичній галузі, де великі аптечні мережі часто користуються комерційним кредитом.

У 2024 році темпи приросту помітно сповільнилися (до 12,8 %), що вказує на посилення контролю за дебіторськими рахунками. Ймовірно, підприємство запровадило систему оцінювання кредитоспроможності покупців і скоринг-контроль прострочених платежів. Зниження темпів росту при збереженні загальної суми дебіторки свідчить про оптимізацію політики

управління кредитними ризиками. Таким чином, у 2022–2024 роках підприємство забезпечило поступове нарощення оборотного капіталу без суттєвого погіршення фінансової ліквідності, що відображає ефективність його комерційної політики.

Таблиця 2.6

**Структура дебіторської заборгованості ПрАТ «Дарниця»
за видами розрахунків, тис. грн**

Показник	2022	2023	2024
За продукцію, товари, роботи, послуги	1 739 012	2 492 779	2 810 873
За виданими авансами	126 638	170 301	122 920
З бюджетом	11 241	21 210	37 177
Нараховані доходи	113 661	26 775	35 723
Інша поточна дебіторська заборгованість	290 588	174 395	206 286
Усього	2 281 140	2 885 460	3 213 079

Джерело: розраховано автором за даними youcontrol

Структура дебіторської заборгованості ПрАТ «Дарниця» характеризується високою питомою вагою розрахунків із покупцями — понад 75 % упродовж аналізованого періоду. Це є типовою рисою виробничих підприємств, орієнтованих на великі обсяги відстрочених продажів. Найбільше зростання відбулося у 2023 році (на 43,3 %), що збігається зі збільшенням реалізації лікарських засобів і зростанням дистриб'юторської мережі. Незважаючи на підвищення обсягів продажів, у 2024 році підприємству вдалося зменшити темп приросту боргів, зберігши контрольовану частку в загальних активах.

Дебіторська заборгованість за виданими авансами має хвилеподібну динаміку: зростання у 2023 році з 126,6 до 170,3 млн грн пояснюється підготовкою до розширення виробництва та закупівлею імпортової сировини, тоді як у 2024 році показник зменшився до 122,9 млн грн, що свідчить про оптимізацію авансової політики. Позитивною тенденцією є поступове зростання дебіторки з бюджетом (до 37,2 млн грн у 2024 році), що відображає збільшення обсягів податкових переплат і відшкодувань ПДВ. Показники за нарахованими доходами та іншими поточними заборгованостями

залишаються у межах допустимих коливань, не створюючи загроз фінансовій стабільності. Загалом структура дебіторської заборгованості підприємства є збалансованою, що свідчить про раціональну кредитну політику та ефективний контроль розрахунків.

Таблиця 2.7

Питома вага дебіторської заборгованості в загальній сумі активів

Рік	Дебіторська заборгованість, тис. грн	Активи, тис. грн	Частка, %
2022	1 739 012	5 492 958	31,7
2023	2 492 779	6 404 401	38,9
2024	2 810 873	7 403 862	37,9

Джерело: розраховано автором за даними youcontrol

Частка дебіторської заборгованості в активах ПрАТ «Дарниця» має тенденцію до зростання у 2022–2023 роках із 31,7 % до 38,9 %. Це свідчить про активне використання комерційного кредитування в процесі збуту продукції, що є типовим для фармацевтичних компаній. Проте у 2024 році спостерігається незначне зниження частки до 37,9 %, що можна розцінювати як ознаку покращення управління розрахунками. Зменшення питомої ваги при одночасному зростанні абсолютного обсягу дебіторки свідчить, що підприємство активно нарощує активи, не збільшуючи пропорційно рівень боргів.

Оптимальна частка дебіторської заборгованості для підприємств виробничої сфери зазвичай становить 30–40 %, отже, показники «Дарниці» перебувають у допустимих межах. Зростання питомої ваги у 2023 році можна пояснити підвищенням цін на продукцію та тимчасовими відстрочками платежів у зв'язку з воєнними обставинами, однак у 2024 році ситуація стабілізувалася. Таким чином, підприємство демонструє ефективне поєднання стратегій стимулювання продажів і контролю ліквідності, що є ознакою зрілого фінансового менеджменту.

Таблиця 2.8.

Показники оборотності дебіторської заборгованості**ПрАТ «Дарниця»**

Показник	Формула	2022	2023	2024
Коефіцієнт оборотності ДЗ	Виручка / Середня ДЗ	6,32	5,79	5,64
Період погашення ДЗ, днів	360 / Коеф. оборотності	57,0	62,2	63,8
Частка сумнівної ДЗ, %	Сумнівна / Загальна × 100	2,6	3,4	3,0

Джерело: розраховано автором за даними youcontrol

Показники оборотності дебіторської заборгованості демонструють незначне уповільнення її обертання у 2022–2024 роках. Коефіцієнт оборотності знизився з 6,32 до 5,64 обертів, що означає подовження середнього періоду погашення боргів із 57 до 64 днів. Така тенденція пояснюється збільшенням кількості великих корпоративних клієнтів, яким надаються відстрочки платежів. Водночас частка сумнівної заборгованості залишається незначною — у межах 2,6–3,4 %, що вважається нормальним рівнем для фармацевтичної галузі.

Незначне уповільнення оборотності не створює критичних ризиків, адже супроводжується стабільним зростанням виручки. Однак для підвищення фінансової гнучкості підприємству доцільно посилити політику інкасації боргів, особливо серед нових контрагентів. Запровадження скорингової системи оцінки платоспроможності клієнтів та автоматизація моніторингу термінів оплати дозволять скоротити період інкасації. Загалом аналіз оборотності свідчить про ефективне управління дебіторською заборгованістю та помірний рівень кредитного ризику.

Проведений аналіз дебіторської заборгованості ПрАТ «Фармацевтична фірма «Дарниця» за 2022–2024 роки показав, що підприємство дотримується збалансованої кредитної політики. Загальна сума дебіторської заборгованості зросла з 1,74 млрд грн до 2,81 млрд грн, тобто на 61,5 %, що відповідає динаміці розширення обсягів реалізації продукції. У структурі заборгованості домінують розрахунки з покупцями (понад 75 %), тоді як інші статті мають відносно стабільну частку. Позитивним є зменшення темпів приросту

дебіторки у 2024 році, що вказує на вдосконалення системи контролю та підвищення платіжної дисципліни контрагентів.

Частка дебіторської заборгованості в активах не перевищує критичного рівня (40 %), що свідчить про збереження фінансової рівноваги. Разом з тим, уповільнення оборотності дебіторки вимагає додаткових управлінських рішень, спрямованих на оптимізацію розрахункової політики. Доцільним є використання системи ринкового скорингу контрагентів, аналіз кредитних лімітів і стимулювання клієнтів до дострокової оплати.

Загалом дебіторська заборгованість ПрАТ «Дарниця» перебуває під належним контролем, не створює загроз ліквідності й виступає важливим елементом оборотного капіталу. Підприємство демонструє позитивну динаміку зростання активів, підтримуючи стабільну фінансову стійкість і високу ділову репутацію на фармацевтичному ринку України.

2.3. Оцінка ефективності обліково-аналітичного забезпечення управління дебіторською заборгованістю

Ефективне управління дебіторською заборгованістю на підприємствах фармацевтичної галузі потребує системного обліково-аналітичного підходу, який забезпечує достовірність даних, своєчасність контролю та адекватність прийняття управлінських рішень. У сучасних умовах діяльності ПрАТ «Фармацевтична фірма «Дарниця» важливо забезпечити тісну взаємодію бухгалтерського обліку, фінансового аналізу та внутрішнього контролю, адже саме якість інформаційного забезпечення визначає здатність компанії оперативно реагувати на зміни ринку лікарських засобів і своєчасно виявляти ризики неповернення коштів.

Особливістю фармацевтичного сектору є висока регульованість господарських операцій, наявність відстрочених форм реалізації та значна кількість контрагентів. Дебіторська заборгованість у структурі оборотних активів таких підприємств часто перевищує 30–40 %, що потребує ретельного моніторингу її стану, строків погашення та обґрунтованості визнання доходів.

Для ПрАТ «Дарниця» важливо не лише вести точний синтетичний та аналітичний облік дебіторки, а й інтегрувати облікову інформацію в управлінську аналітику, формуючи базу для прогнозування грошових потоків і прийняття фінансових рішень

На підприємстві облік дебіторської заборгованості ведеться відповідно до вимог Національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку України (зокрема НП(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість»). Основними завданнями є:

- відображення достовірної суми боргів, що підлягають погашенню;
- визначення термінів інкасації;
- формування резервів сумнівних боргів;
- забезпечення аналітичної деталізації за контрагентами та видами розрахунків.

На рівні синтетичного обліку облік дебіторки здійснюється за рахунками класу 3 «Кошти, розрахунки та інші активи», зокрема представленими в таблиці 2.9.

Таблиця 2.9

Структура рахунків бухгалтерського обліку дебіторської заборгованості ПрАТ «ФФ Дарниця»

Рахунок	Назва рахунку	Призначення	Основні кореспонденції
36	«Розрахунки з покупцями та замовниками»	Облік заборгованості за реалізовану продукцію	Дт 36 – Кт 70, 79, 71; Дт 30, 31 – Кт 36
37	«Розрахунки з різними дебіторами»	Відображення авансів, підзвітних сум, претензій	Дт 37 – Кт 30, 31, 63; Дт 94 – Кт 37
38	«Резерв сумнівних боргів»	Формування резерву під знецінення дебіторки	Дт 944 – Кт 38; Дт 38 – Кт 36
681	«Розрахунки за авансами отриманими»	Контроль за взаємними розрахунками	Дт 681 – Кт 36, 37

Джерело: узагальнено автором на основі Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій

Синтетичний облік дебіторської заборгованості узагальнює дані в Головній книзі та балансі, тоді як аналітичний облік забезпечує деталізацію за

видами боргів, строками та контрагентами. У ПрАТ «Дарниця» аналітичні рахунки відкриваються окремо для кожного дистриб'ютора, аптечної мережі чи замовника. Аналітичний облік ведеться переважно в електронній формі, що забезпечує оперативність формування актів звірки та контролю строків оплати.

Основні первинні документи, які використовуються для обліку дебіторської заборгованості, включають: рахунки-фактури, видаткові накладні, акти приймання-передачі, акти звіряння розрахунків, банківські виписки, довідки про взаємозаліки. Уся інформація з них систематизується у відповідних реєстрах і переноситься у відомості аналітичного обліку.

Особлива увага приділяється створенню резерву сумнівних боргів. На підприємстві розрахунок резерву проводиться за методом класифікації дебіторки за строками непогашення: поточна (до 30 днів), сумнівна (31–90 днів) і безнадійна (понад 90 днів). Таке групування дозволяє об'єктивно оцінити рівень ризику неповернення коштів і створювати резерв у межах обґрунтованих величин.

Система бухгалтерського обліку дебіторської заборгованості в ПрАТ «Дарниця» є формальною й відповідає нормативним вимогам, однак ефективність її аналітичної частини значною мірою залежить від інтеграції в управлінські процеси, що розглянуто далі.

Поглиблений аналіз діючої обліково-аналітичної системи дозволив виявити низку проблемних аспектів, які знижують якість облікової інформації та ускладнюють процеси контролю. Основні недоліки системи згруповано в таблиці 2.10.

Виявлені проблеми мають комплексний характер. Зокрема, відсутність повної інтеграції між бухгалтерським та управлінським обліком призводить до дублювання інформації й різночитань у даних про стан розрахунків. Ручна обробка частини документів збільшує ризик помилок, особливо при формуванні резервів або списанні безнадійних боргів. Недостатня деталізація

в розрізі контрагентів ускладнює аналіз оборотності дебіторки й не дозволяє вчасно виявляти неплатників.

Таблиця 2.10

Основні проблеми в системі обліку та управління дебіторською заборгованістю ПрАТ «ФФ Дарниця»

№	Проблема	Потенційні наслідки	Можливі шляхи усунення
1	Недостатня аналітична деталізація у розрізі контрагентів	Зниження точності контролю за окремими боржниками	Введення субаналітичних рахунків і кодів клієнтів
2	Відсутність єдиного графіка документообігу між відділами	Порушення строків передачі документів до бухгалтерії	Затвердження уніфікованого графіка документообігу
3	Несистематичне оновлення актів звірки	Виникнення невідповідностей між даними обліку та реальними зобов'язаннями	Регламентування обов'язкової щоквартальної звірки
4	Ручне формування частини звітних форм	Ризик помилок і затримок у звітуванні	Автоматизація форм звітності на базі електронних відомостей
5	Недостатній аналітичний зв'язок між бухгалтерією та фінансовим менеджментом	Затримка управлінських рішень, обмежена прогнозна функція обліку	Створення інтегрованої інформаційної бази даних

Джерело: узагальнено автором на основі аналізу практики ПрАТ «ФФ Дарниця»

Крім того, проблемним залишається аспект контролю за своєчасністю звірки взаєморозрахунків. На практиці акти звірення складаються нерегулярно, що унеможлиблює швидке виявлення розбіжностей між бухгалтерськими записами сторін. Це створює ризик накопичення прострочених боргів та ускладнює процес стягнення дебіторки.

Важливим недоліком є слабка взаємодія між бухгалтерським обліком і фінансовим менеджментом: аналітична інформація з облікових регістрів недостатньо використовується для прогнозування грошових потоків та оцінки кредитних ризиків. Унаслідок цього облік виконує здебільшого реєстраційну функцію, а не управлінську.

Отже, ключовим напрямом удосконалення обліково-аналітичного забезпечення є його трансформація з реєстраційної системи у динамічну інформаційну підсистему управління.

Удосконалення обліково-аналітичного забезпечення має ґрунтуватися на принципах інтеграції, автоматизації та аналітичної орієнтації. Підприємству доцільно розширити можливості існуючої системи обліку, забезпечивши повну узгодженість між первинним обліком, синтетичними рахунками, аналітичними реєстрами та управлінською звітністю.

Таблиця 2.11

**Напрями вдосконалення обліково-аналітичного забезпечення
управління дебіторською заборгованістю**

№	Напрямок удосконалення	Очікуваний результат	Вплив на управління
1	Впровадження субаналітичного рівня для рахунків 36 і 37	Підвищення деталізації за контрагентами	Зниження ризику неповернення боргів
2	Розробка автоматизованого модуля контролю строків оплати	Своєчасне виявлення прострочених боргів	Підвищення ліквідності оборотних активів
3	Інтеграція бухгалтерських і фінансових даних у єдину базу	Оперативний доступ до інформації для менеджменту	Посилення аналітичної функції обліку
4	Регулярне формування аналітичних звітів за видами дебіторки	Об'єктивна оцінка динаміки і структури заборгованості	Підтримка прийняття рішень
5	Розширення застосування електронного документообігу	Скорочення часових і трудових витрат	Оптимізація внутрішнього контролю

Джерело: складено автором на основі узагальнення практики підприємств фармацевтичної галузі

Реалізація наведених заходів дозволить трансформувати систему обліку дебіторської заборгованості в інформаційно-аналітичний інструмент управління. Основним резервом підвищення ефективності є зміна підходу до використання облікових даних: від фіксації операцій до їх аналітичного осмислення. Важливим елементом стане створення централізованої бази даних дебіторів, яка об'єднає інформацію бухгалтерії, відділу продажів і фінансової служби.

Також доцільно впровадити регламентований контроль дебіторської заборгованості: встановити періодичність аналізу, граничні рівні прострочення, порядок дій при наявності сумнівних боргів. Зміцнення

аналітичної складової забезпечить швидше реагування на зміни поведінки контрагентів і дозволить вчасно коригувати кредитну політику.

Крім того, варто вдосконалити резервування сумнівних боргів - перейти від фіксованих відсоткових ставок до моделі оцінювання на основі ризику, що дасть змогу точніше прогнозувати потенційні втрати. Підвищення ефективності обліково-аналітичної системи сприятиме не лише скороченню обсягів простроченої дебіторки, а й підвищенню прибутковості підприємства загалом.

Проведена оцінка обліково-аналітичного забезпечення управління дебіторською заборгованістю ПрАТ «Фармацевтична фірма «Дарниця» показала, що система бухгалтерського обліку відповідає чинним нормативним вимогам, однак потребує поглиблення аналітичного змісту. Вона виконує облікову функцію належним чином, але потенціал її управлінського використання залишається частково нереалізованим.

Основні проблеми зосереджені у сфері деталізації аналітичного обліку, регламентації документообігу та недостатнього використання даних для прогнозування грошових потоків. Резерви підвищення ефективності полягають у розвитку аналітичної компоненти, автоматизації звітності, інтеграції бухгалтерського та управлінського обліку.

Впровадження запропонованих заходів сприятиме створенню комплексної системи інформаційного забезпечення управління дебіторською заборгованістю, що забезпечить точність, своєчасність і повноту даних для прийняття управлінських рішень, підвищить фінансову стабільність і конкурентоспроможність підприємства.

РОЗДІЛ III

НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ДЕБІТОРСЬКОЮ ЗАБОРГОВАНІСТЮ

3.1. Підвищення аналітичного та контрольного забезпечення управління дебіторською заборгованістю

Ефективність управління дебіторською заборгованістю безпосередньо залежить від якості аналітичного та контрольного забезпечення, що інтегрує інформаційні, управлінські та бухгалтерські процеси. У сучасних економічних умовах фармацевтична галузь, до якої належить ПрАТ «Фармацевтична фірма «Дарниця», функціонує в середовищі високої динамічності попиту, складної логістики та регуляторного тиску. Тому для підприємства життєво важливо забезпечити не лише достовірний облік, а й постійний моніторинг дебіторської заборгованості, що дозволяє передбачати ризики неплатежів, підтримувати ліквідність і гарантувати фінансову стійкість.

Метою підвищення аналітичного та контрольного забезпечення є створення системи, яка перетворює облікову інформацію на інструмент прогнозування й управління. У центрі цієї системи - інтеграція оперативних даних про боржників, фінансових коефіцієнтів, скорингових моделей і внутрішніх стандартів контролю, що забезпечують превентивний вплив на кредитну політику підприємства.

Підвищення ефективності цієї системи для ПрАТ «Дарниця» означає посилення контролю за кожним етапом життєвого циклу дебіторської заборгованості: від моменту реалізації продукції до остаточного надходження коштів.

Система моніторингу дебіторської заборгованості є ключовим елементом інформаційної безпеки та фінансової стабільності підприємства. Її основне завдання полягає у збиранні, аналізі та інтерпретації даних про стан розрахунків із контрагентами для своєчасного виявлення відхилень і ризиків неповернення коштів.

Моніторинг дебіторської заборгованості доцільно здійснювати у трьох взаємопов'язаних площинах:

Оперативний моніторинг - поточне відстеження динаміки платежів, строків прострочення та суми боргів за кожним контрагентом.

Аналітичний моніторинг - порівняння показників дебіторки з виручкою, прибутковістю, фінансовими потоками.

Прогностичний моніторинг - оцінка платоспроможності дебіторів та прогноз ймовірності неплатежів.

Таблиця 3.1

Концептуальна модель системи моніторингу дебіторської заборгованості ПрАТ «ФФ Дарниця»

Рівень моніторингу	Основні завдання	Джерела інформації	Інструменти контролю	Відповідальні підрозділи
Оперативний	Щоденне відстеження змін заборгованості	Банківські виписки, накладні, акти звірки	Відомості аналітичного обліку, журнали контролю	Бухгалтерія, фінансовий відділ
Аналітичний	Аналіз структури, термінів та тенденцій	Баланс, звіт про фінрезультати, реєстри обліку	Excel/BI-звіти, дашборди	Аналітична служба
Прогностичний	Визначення ймовірності неповернення	Дані про дебіторів, скоринг-профілі	Моделі ризику, статистичні методи	Відділ ризик-менеджменту

Джерело: складено автором

В умовах діяльності ПрАТ «Дарниця» доцільно реалізувати етапний підхід до моніторингу дебіторської заборгованості, що передбачає послідовне виконання управлінських дій:

1. Ідентифікація дебіторів - формування бази контрагентів з урахуванням їхньої фінансової історії, обсягів закупівель та строків оплати.
2. Збір і перевірка даних - регулярне оновлення інформації щодо суми боргу, дати реалізації, днів прострочення.
3. Аналітичне узагальнення - розрахунок питомої ваги прострочених боргів, середнього періоду погашення, обсягу резервів.

4. Візуалізація результатів - побудова графічних панелей моніторингу, які відображають критичні тенденції.

5. Управлінське реагування - формування аналітичних звітів для фінансового директора і коригування кредитних лімітів.

Таблиця 3.2

Етапи побудови системи моніторингу дебіторської заборгованості

Етап	Зміст дій	Очікуваний результат
1	Визначення параметрів обліку (строки, типи дебіторів)	Стандартизація даних
2	Автоматизований збір даних з бухгалтерського обліку	Своєчасність отримання інформації
3	Аналітична обробка і класифікація боргів	Виокремлення ризикових контрагентів
4	Формування інтерактивних звітів	Підвищення прозорості процесів
5	Розробка плану дій з погашення боргів	Зниження рівня прострочення

Джерело: складено автором

Розроблена система дозволить створити єдине інформаційно-аналітичне середовище, у якому дані бухгалтерії, відділу збуту та фінансового менеджменту будуть синхронізовані. Це забезпечить повну прозорість стану розрахунків, своєчасне виявлення прострочених боргів і підвищить дисципліну контрагентів.

Застосування моніторингової системи також дозволить ПрАТ «Дарниця» перейти від постфактум-аналізу до попереджувального управління дебіторською заборгованістю.

Оцінка фінансової надійності контрагентів є важливою складовою кредитної політики підприємства. Для ПрАТ «Дарниця» така оцінка дає можливість мінімізувати ризики утворення простроченої дебіторки й запровадити диференційований підхід до клієнтів залежно від їхньої фінансової поведінки.

Ключовими напрямками є:

- аналіз фінансового стану дебіторів за основними коефіцієнтами ліквідності, автономії та оборотності;
- розрахунок показників кредитного ризику;

- побудова скорингових моделей для кількісного визначення платоспроможності.

Таблиця 3.3.

Основні показники для оцінки фінансової надійності дебіторів

Показник	Формула	Економічний зміст	Орієнтовне значення
Коефіцієнт покриття	Поточні активи / Поточні зобов'язання	Здатність погасити короткострокові борги	>1,2
Коефіцієнт автономії	Власний капітал / Валюта балансу	Частка власних коштів у фінансуванні	>0,5
Рентабельність продажів	Прибуток / Виручка	Ефективність господарської діяльності	>5 %
Оборотність дебіторки	Виручка / Середня дебіторська заборгованість	Швидкість погашення боргів	6–8 обертів/рік

Джерело: складено автором

Окрім традиційних показників, доцільно використовувати модель інтегрального скорингового індексу, яка об'єднує фінансові, поведінкові та аналітичні фактори. Кожному дебітору присвоюється певний рейтинг (А–Е), що характеризує рівень платоспроможності.

Таблиця 3.4.

Приклад скорингової моделі оцінки дебіторів

ПрАТ «ФФ Дарниця»

Показник	Вага, %	Інтервал значень	Бал	Клас
Ліквідність	30	>1,3	5	А
Рентабельність	25	>7 %	4	В
Кредитна історія	20	Без прострочень	5	А
Обсяг закупівель	15	>10 млн грн	3	В
Дисципліна оплат	10	90–100 % своєчасних оплат	5	А

Джерело: складено автором

Дебітори з рейтингом А–В вважаються надійними і можуть отримувати відстрочку платежів, тоді як С–Е потребують передоплати або додаткового контролю.

Запровадження скорингової моделі дає змогу автоматизувати процес прийняття рішень щодо умов продажу, забезпечити об'єктивність і зменшити

людський фактор. Для ПрАТ «Дарниця» це означає перехід до кількісного управління дебіторськими ризиками з урахуванням динаміки фінансових показників клієнтів.

Формування внутрішніх стандартів контролю дебіторської заборгованості є важливою умовою системності управління. Вони визначають порядок документального оформлення, контрольні процедури, відповідальність посадових осіб і строки звітності. Для ПрАТ «Дарниця» така регламентація є основою підтримки фінансової дисципліни, оскільки компанія працює з понад сотнею контрагентів, серед яких великі дистриб'ютори, аптеки та лікарні.

Таблиця 3.5

**Основні елементи внутрішніх стандартів
контролю дебіторської заборгованості**

Елемент стандарту	Зміст	Відповідальний виконавець	Періодичність
Графік звірки взаєморозрахунків	Проведення звірки між бухгалтерією і контрагентами	Головний бухгалтер	Щоквартально
Акт інвентаризації дебіторки	Перевірка достовірності залишків	Комісія з інвентаризації	Щопівроку
Звіт про прострочену заборгованість	Аналіз структури боргів за термінами	Фінансовий аналітик	Щомісяця
Реєстр претензійних вимог	Облік претензій до контрагентів	Юридичний відділ	У міру потреби
Звіт про резерв сумнівних боргів	Узагальнення інформації для створення резерву	Бухгалтерія	Раз на рік

Джерело: складено автором

Для ефективної реалізації стандартів контролю доцільно розробити внутрішній регламент управління дебіторською заборгованістю, який включатиме:

порядок створення й перегляду кредитних лімітів;

алгоритм дій при виникненні прострочення;

відповідальність працівників за дотримання термінів облікових процедур;

структуру аналітичної звітності.

Ключовим завданням є забезпечення зворотного зв'язку між обліком, аналітикою та управлінням. Це означає, що інформація, отримана в результаті контролю, має не лише фіксувати відхилення, а й формувати пропозиції щодо вдосконалення політики продажів, оптимізації відстрочок платежів і підвищення фінансової гнучкості.

Таблиця 3.6

**Пропонована система аналітичних звітів для контролю
дебіторської заборгованості**

Назва звіту	Зміст інформації	Користувач	Періодичність
Звіт про стан дебіторської заборгованості	Загальна, поточна і прострочена ДЗ	Фінансовий директор	Щотижня
Звіт за контрагентами	Деталізація боргів за клієнтами	Відділ збуту	Щомісяця
Звіт про прогноз надходжень	Очікувані платежі на основі договорів	Казначейство	Щотижня
Звіт про виконання плану інкасації	Фактичне погашення боргів	Керівництво	Щомісяця
Звіт ризиків дебіторів	Дебітори з потенційною загрозою неплатежу	Ризик-менеджер	Щоквартально

Джерело: складено автором

Впровадження такої системи звітності дозволить керівництву оперативно отримувати інформацію про поточний стан дебіторської заборгованості та приймати обґрунтовані управлінські рішення. Внутрішні стандарти контролю, інтегровані з моніторинговою системою, утворюють замкнений цикл управління: аналіз - контроль - коригування - рішення.

Підвищення аналітичного та контрольного забезпечення управління дебіторською заборгованістю є стратегічним напрямом зміцнення фінансової системи ПрАТ «Фармацевтична фірма «Дарниця». Розробка системи моніторингу, використання скорингових моделей і впровадження внутрішніх стандартів контролю створюють комплексну основу для запобігання утворенню прострочених боргів.

Запропонований підхід дозволяє не лише фіксувати фактичний стан розрахунків, а й прогнозувати майбутні тенденції, формувати обґрунтовану

кредитну політику, покращувати ліквідність і ділову репутацію підприємства. Інтеграція облікових, аналітичних і контрольних процесів забезпечує синергійний ефект, за якого дані бухгалтерського обліку стають активним інструментом фінансового управління.

Загалом створення єдиної системи аналітичного моніторингу й контролю дебіторської заборгованості сприятиме підвищенню прозорості діяльності підприємства, зміцненню фінансової дисципліни контрагентів і забезпечить стабільний розвиток ПрАТ «Дарниця» в умовах конкурентного ринку лікарських засобів.

3.2. Фінансовий аналіз ефективності діяльності ПрАТ «Фармацевтична фірма «Дарниця» як інструмент управління

Для оцінювання рівня ліквідності та фінансової надійності ПрАТ «Фармацевтична фірма «Дарниця» доцільно використати аналітичні можливості платформи YouControl, яка забезпечує розрахунок інтегрального показника Fin Score. Зазначений індекс виступає комплексним скоринговим показником фінансової стійкості підприємства, сформованим експертами аналітичного відділу компанії. Його розрахунок базується на сукупності близько двадцяти фінансових коефіцієнтів, що відображають ключові аспекти діяльності підприємства — ліквідність, платоспроможність, прибутковість і ділову активність. Такий підхід дозволяє здійснити всебічну оцінку фінансового стану суб'єкта господарювання та визначити тенденції його розвитку.

Таблиця 3.7.

Динаміка рівня ліквідності ПрАТ «ФФ «Дарниця» за 2020-2024 роки

Фінансовий індикатор	2020	2021	2022	2023	2024
Індекс FinScore	A/3,3	B/2,7	A/3,3	A/3,3	B/2,7
Ліквідність					
Поточна ліквідність	824,5%	585,0%	432,1%	476,9%	248,3%
Абсолютна ліквідність	157,5%	37,7%	13,9%	22,6%	3,6%

Продовження таблиці 3.7

Коефіцієнт «кислотний тест»	664,2%	467,6%	301,8%	362,5%	173,9%
Коефіцієнт швидкої ліквідності	663,4%	466,7%	300,9%	361,4%	173,8%
Відношення грошових коштів до активів	13,1%	4,4%	2,0%	2,9%	0,9%
Проміжний коефіцієнт покриття	663,1%	462,8%	286,6%	358,2%	172,0%

Джерело: складено автором за даними you control

Аналіз динаміки ліквідності ПрАТ «Фармацевтична фірма «Дарниця» демонструє істотне зниження платоспроможності підприємства упродовж п'ятирічного періоду. У 2020 р. поточна ліквідність становила 824,5 %, що більш ніж у шість разів перевищує середньогалузевий рівень (125,8 %), свідчаючи про значний обсяг вільних оборотних активів відносно короткострокових зобов'язань. Такий результат є показником надмірної ліквідності, що потенційно знижує рентабельність, оскільки значна частка ресурсів не бере участі в активному обороті. Починаючи з 2021 р., спостерігається стабільне скорочення показника – до 585,0 % у 2021 р. і 432,1 % у 2022 р. Зниження більш ніж утричі свідчить про активізацію використання оборотного капіталу в операційному процесі та оптимізацію запасів, хоча навіть ці рівні залишаються суттєво вищими за галузеві стандарти (у 2022 р. – 130,4 %). У 2023 р. відбулося короткочасне покращення до 476,9 %, після чого у 2024 р. показник знизився до 248,3 %, що вже ближче до нормативної зони, але все ще перевищує галузевий середній показник (139,0 %) майже у 1,8 рази.

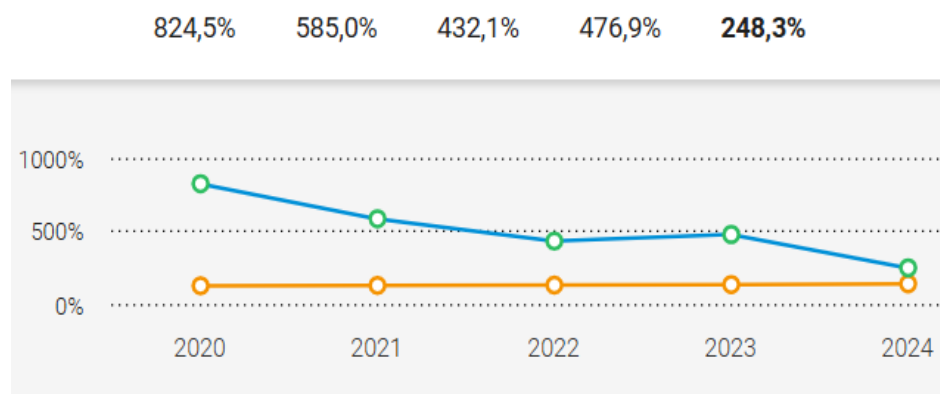

Рис.3.1. Динаміка зміни поточної ліквідності ПрАТ «ФФ «Дарниця» та середнього значення по галузі за 2020-2024 роки

Динаміка абсолютної ліквідності є більш показовою щодо оперативної платоспроможності. Її зниження з 157,5 % у 2020 р. до лише 3,6 % у 2024 р. відображає вичерпання грошових резервів та зменшення частки коштів, здатних негайно покрити поточні зобов'язання. Подібну тенденцію демонструє і коефіцієнт швидкої ліквідності, який скоротився з 663,4 % у 2020 р. до 173,8 % у 2024 р., що свідчить про перехід підприємства від надлишкового до помірного рівня покриття короткострокових боргів ліквідними активами. Водночас, «кислотний тест» знизився із 664,2 % до 173,9 %, відображаючи скорочення запасів ліквідності при відносно стабільному обсязі дебіторської заборгованості.

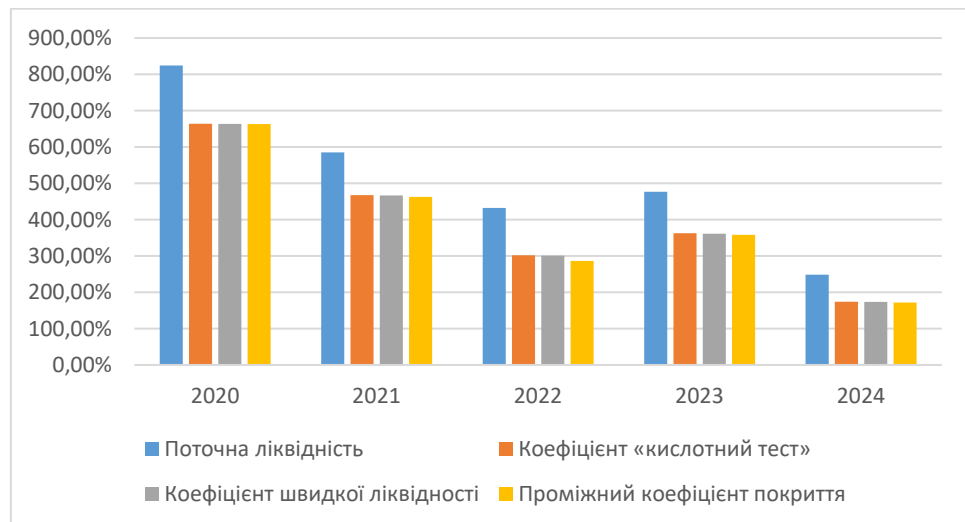

Рис.3.2. Динаміка зміни основних показників ліквідності ПрАТ «ФФ «Дарниця» та середнього значення по галузі за 2020-2024 роки

Відношення грошових коштів до активів також різко впало — із 13,1 % у 2020 р. до 0,9 % у 2024 р. Це вказує на перехід компанії до агресивнішої політики управління оборотними коштами, коли більша частина ресурсів спрямовується в оборот, а не зберігається у формі грошових резервів. Разом із тим, проміжний коефіцієнт покриття (з 663,1 % до 172,0 %) підтверджує, що ПрАТ «Дарниця» поступово вирівнює ліквідність, наближаючись до галузевих стандартів.

Отже, за 2020–2024 рр. підприємство пройшло шлях від гіперліквідного до контрольовано-ліквідного стану, зменшивши надлишкову “замороженість” капіталу в оборотних активах. Така трансформація свідчить про покращення структури активів і поступове наближення до раціональної моделі управління платоспроможністю. Однак різке зниження абсолютної ліквідності вимагає додаткової уваги до управління грошовими потоками, щоб уникнути ризику тимчасової неплатоспроможності при збереженні стабільної динаміки розвитку.

Після детального аналізу ключових фінансових показників, що відображають рівень ліквідності ПрАТ «Фармацевтична фірма «Дарниця», доцільно перейти до розгляду коефіцієнтів платоспроможності, які виступають базовими складовими інтегральної оцінки FinScore, сформованої аналітиками системи YouControl. Саме ці коефіцієнти забезпечують комплексне уявлення про здатність підприємства виконувати свої коротко- та довгострокові зобов'язання, оцінюючи фінансову стійкість не лише з позицій поточних розрахунків, а й через призму капітальної структури, рівня заборгованості та забезпеченості активів власними ресурсами.

Таблиця 3.8.

**Динаміка рівня платоспроможності
ПрАТ «ФФ «Дарниця» за 2020-2024 роки**

Фінансовий індикатор	2020	2021	2022	2023	2024
Індекс FinScore	A/3,3	B/2,7	A/3,3	A/3,3	B/2,7
Платоспроможність					
Коефіцієнт автономії	59,8%	53,9%	59,0%	69,4%	61,6%
Відношення чистого боргу до EBITDA	1,0	1,6	1,3	0,9	2,4
Коефіцієнт покриття необоротних активів власним капіталом	191,1%	165,9%	157,4%	177,5%	150,4%

Джерело: складено автором за даними you control

Таким чином, подальший етап дослідження спрямовано на поглиблений аналіз платоспроможності, який дає змогу визначити, наскільки ефективно підприємство поєднує власні й залучені кошти, підтримує оптимальне

співвідношення між борговими та власними зобов'язаннями, а також забезпечує стабільність фінансової позиції в умовах ринкових коливань..

Аналіз динаміки рівня платоспроможності ПрАТ «ФФ «Дарниця» за 2020–2024 роки свідчить про загалом стійке, хоча й неоднорідне, фінансове становище підприємства. Комплексна оцінка показників автономії, співвідношення чистого боргу до EBITDA та забезпеченості необоротних активів власним капіталом дозволяє зробити висновки про баланс між власними та залученими ресурсами, а також про здатність компанії підтримувати фінансову гнучкість у динамічному ринковому середовищі фармацевтичного сектору.

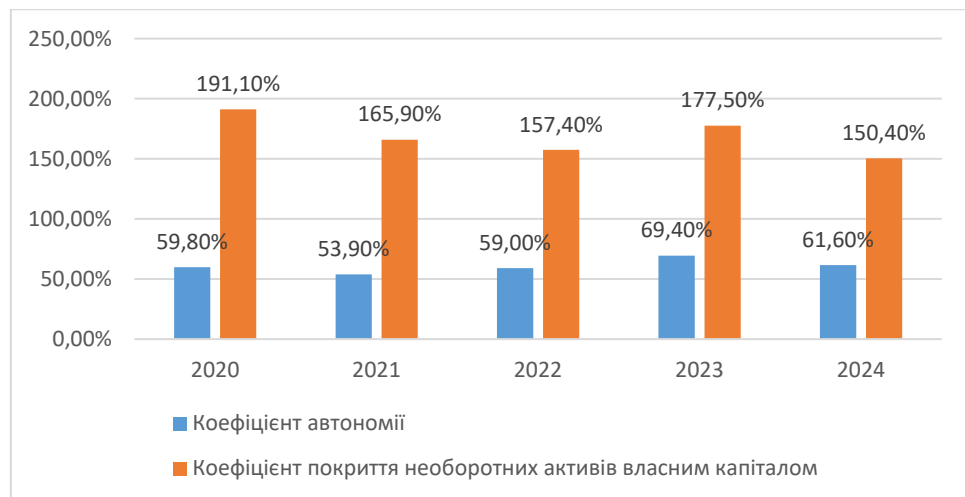

Рис.3.3. Динаміка зміни основних показників платоспроможності ПрАТ «ФФ «Дарниця» за 2020-2024 роки

Першим базовим показником виступає коефіцієнт автономії, який демонструє частку власного капіталу у загальній структурі пасивів. У 2020 році він становив 59,8 %, що свідчить про помірну фінансову незалежність підприємства. У 2021 р. відбулося зниження до 53,9 %, що могло бути наслідком зростання частки короткострокових зобов'язань або залучення додаткових позикових ресурсів для фінансування операційної діяльності. У 2022–2023 роках показник стабілізувався на високому рівні — 59,0 % та 69,4 % відповідно, що свідчить про активне нарощення власного капіталу, можливо, за рахунок прибутків минулих періодів. Проте у 2024 р. спостерігається певне погіршення до 61,6 %, що, попри зниження, все ще

перевищує загальноприйнятий норматив 50 % і підтверджує фінансову стійкість та самодостатність компанії.

Другий важливий індикатор — відношення чистого боргу до EBITDA, що відображає спроможність підприємства обслуговувати боргові зобов'язання за рахунок операційного прибутку. У 2020 р. цей коефіцієнт дорівнював 1,0, тобто обсяг боргу був повністю покритий прибутком до сплати відсотків і податків. У 2021 р. він зріс до 1,6, що свідчить про помірне зростання фінансового навантаження, але залишався в межах допустимого рівня ($<2,5$). У 2022–2023 рр. спостерігалася позитивна динаміка зниження до 1,3 та 0,9, що свідчить про покращення операційної ефективності та зниження боргової залежності. Проте у 2024 р. показник зріс до 2,4, що може сигналізувати про тимчасове посилення боргового навантаження, можливо, у зв'язку з інвестиційною активністю або затримками інкасації дебіторської заборгованості.

Коефіцієнт покриття необоротних активів власним капіталом у 2020 р. становив 191,1 %, що підтверджує повне фінансування довгострокових активів за рахунок власних коштів і навіть наявність резерву для покриття оборотних потреб. У 2021–2022 рр. показник поступово зменшився до 165,9 % і 157,4 %, що свідчить про часткове використання позикових ресурсів у фінансуванні інвестиційної діяльності. Проте у 2023 р. він зріс до 177,5 %, демонструючи відновлення капітальної стійкості, а у 2024 р. дещо знизився до 150,4 %, що все ще перевищує нормативне значення (≥ 100 %).

Таким чином, протягом 2020–2024 рр. ПрАТ «Дарниця» зберігало високий рівень фінансової самостійності та здатність обслуговувати борг. Незважаючи на коливання окремих індикаторів, підприємство демонструє раціональну структуру капіталу, де переважають власні ресурси, а рівень боргового ризику залишається контрольованим. Це свідчить про ефективну фінансову політику та стабільність розвитку компанії у фармацевтичній галузі.

Динаміку до зниження також демонструє коефіцієнт покриття необоротних активів власним капіталом. Так, у 2020 році співвідношення між власним капіталом та необоротними активами в ПрАТ «Фармацевтична фірма «Дарниця» перебувало на рівні 191,1%, що на 21,1% менше у порівнянні з базисним періодом.

Після детального розгляду ключових індикаторів, що характеризують фінансову стійкість та рівень ліквідності ПрАТ «Фармацевтична фірма «Дарниця», логічним є перехід до аналізу показників прибутковості, які забезпечують ширший контекст для оцінки загального фінансового стану підприємства. Саме ці індикатори розширюють аналітичну картину, дозволяючи глибше оцінити спроможність підприємства своєчасно і повною мірою виконувати свої довгострокові фінансові зобов'язання.

У структурі методології YouControl дані коефіцієнти відіграють вагомую роль при формуванні інтегрального індексу FinScore. Адже прибутковість - це не лише фінансовий результат діяльності, а й один із базових джерел забезпечення платоспроможності.

Таблиця 3.9.

**Динаміка рівня прибутковості
ПрАТ «ФФ «Дарниця» за 2020-2024 роки**

Фінансовий індикатор	2020	2021	2022	2023	2024
Індекс FinScore	A/3,3	B/2,7	A/3,3	A/3,3	B/2,7
Прибутковість					
ROA - Рентабельність активів	18,9%	2,4%	10,1%	20,9%	8,1%
Рентабельність власного капіталу	46,3%	4,6%	20,6%	43,0%	14,2%
RCA - Рентабельність оборотних активів	27,5%	3,5%	16,1%	34,3%	13,7%
NPM - Чиста маржа	22,6%	2,7%	10,6%	20,0%	9,6%
ROTA - Рентабельність загальних активів	28,3%	11,0%	19,8%	28,2%	12,8%
Валова рентабельність собівартості	162,7%	181,6%	216,1%	212,4%	205,9%
Рентабельність операційних витрат	186,4%	171,1%	160,8%	155,1%	121,6%
Чиста рентабельність витрат	41,9%	37,4%	36,3%	33,0%	15,5%

Джерело: складено автором за даними you control

Аналітична система охоплює вісім різноспрямованих показників, що дозволяють комплексно оцінити ефективність використання активів, рентабельність діяльності та співвідношення прибуткових компонентів із витратними. З одного боку, аналізується ефективність використання наявних ресурсів (капіталу, активів, власного майна), а з іншого — здійснюється оцінка структури прибутку відносно витрат (операційних, адміністративних, комерційних тощо). Такий підхід забезпечує всебічну характеристику фінансової результативності підприємства та дає змогу виявити ключові резерви для покращення платоспроможності через підвищення прибутковості.

Аналіз динаміки рівня прибутковості ПрАТ «Фармацевтична фірма «Дарниця» за 2020–2024 роки свідчить про циклічний характер змін ефективності діяльності підприємства та поступове зниження темпів зростання фінансових результатів у 2024 році після періоду стабільного відновлення.

Показник рентабельності активів (ROA) у 2020 році становив 18,9 %, що характеризувало ефективне використання ресурсів і високий рівень віддачі на вкладений капітал. Проте вже у 2021 році він різко знизився до 2,4 %. Це свідчить про суттєвий спад прибутковості, який, імовірно, був зумовлений макроекономічними наслідками пандемії COVID-19, зниженням попиту на окремі фармацевтичні препарати та зростанням собівартості імпортованих компонентів. У 2022–2023 роках підприємство змогло відновити ефективність (10,1 % і 20,9 % відповідно) завдяки стабілізації виробництва, розширенню портфеля лікарських засобів і оптимізації витрат. Водночас у 2024 році показник знизився до 8,1 %, що може бути наслідком зростання енергетичних витрат і посилення конкуренції на внутрішньому ринку.

Рентабельність власного капіталу (ROE) повторює загальну динаміку — з високих 46,3 % у 2020 році до мінімуму 4,6 % у 2021-му, що відображає зниження чистого прибутку при збереженні стабільної капітальної бази. Відновлення у 2023 році до 43,0 % свідчить про відновлення рентабельності бізнесу, проте у 2024 р. ROE скоротився до 14,2 %, що може бути зумовлено

зростанням операційних витрат, девальваційним тиском і збільшенням частки позикового фінансування.

Показник рентабельності оборотних активів (RCA) у 2020–2023 рр. демонстрував коливання в межах 27,5–34,3 %, однак у 2024 році знизився до 13,7 %, що вказує на зменшення оборотності та прибутковості короткострокових активів, імовірно через накопичення дебіторської заборгованості.

Динаміка чистої маржі (NPM) має аналогічну тенденцію: з 22,6 % у 2020 р. до 2,7 % у 2021 р. (криза реалізації), потім відновлення до 20 % у 2023 р., після чого – спад до 9,6 % у 2024 р. Причинами стали зростання собівартості, інфляційний тиск та зменшення експортних поставок.

Показники валової рентабельності собівартості (162,7–205,9 %) та рентабельності операційних витрат (186,4–121,6 %) демонструють поступове скорочення маржі ефективності, що свідчить про збільшення витратної складової виробництва. Чиста рентабельність витрат знизилася майже втричі — з 41,9 % до 15,5 %, що вказує на загальну тенденцію до зниження фінансової результативності.

Отже, у 2020–2024 роках ПрАТ «Дарниця» зберігало прибутковість, однак її рівень став більш волатильним. Головними чинниками зниження ефективності стали зростання собівартості виробництва, зниження маржі реалізації, девальваційні ризики, зростання цін на енергоносії та конкуренція. Для стабілізації прибутковості підприємству доцільно посилити контроль за витратами, оптимізувати виробничі процеси й активніше диверсифікувати ринки збуту.

Завершальний блок фінансових показників дає змогу комплексно охарактеризувати ділову активність підприємства — тобто його здатність генерувати грошові потоки та забезпечувати стабільний обіг капіталу. Ці індикатори є невід’ємною складовою оцінки ліквідності та платоспроможності, адже вони відображають не лише можливість підприємства погашати свої зобов’язання шляхом реалізації активів, а й його

потенціал залучати додаткові фінансові ресурси через ефективну операційну діяльність, інвестиційну привабливість і кредитну репутацію.

Показники ділової активності фактично слугують «містком» між результатами поточної діяльності та здатністю компанії підтримувати сталу ліквідність у довгостроковій перспективі. Вони демонструють швидкість обертання активів, ефективність використання власного й позикового капіталу, а також рівень мобільності ресурсів, що безпосередньо впливає на фінансову стійкість.

Для ПрАТ «Фармацевтична фірма «Дарниця» аналіз цієї групи коефіцієнтів має особливе значення, оскільки фармацевтична галузь відзначається високою капіталомісткістю, значною часткою кредитних продажів і необхідністю підтримувати оптимальний баланс між запасами, дебіторською заборгованістю та короткостроковими пасивами. Саме тому оцінка ділової активності дозволяє не лише виявити поточну ефективність господарських операцій, а й визначити потенціал підприємства щодо збільшення грошових надходжень, розширення джерел фінансування та підтримання позитивного іміджу серед кредиторів і партнерів.

Таким чином, аналіз показників ділової активності завершує комплексну фінансову діагностику, формуючи системне уявлення про економічну динаміку, ринкову гнучкість та стратегічну стійкість підприємства в умовах конкурентного середовища.

Таблиця 3.10.

Динаміка рівня ділової активності

ПрАТ «ФФ «Дарниця» за 2020-2024 роки

Фінансовий індикатор	2020	2021	2022	2023	2024
Індекс FinScore	A/3,3	B/2,7	A/3,3	A/3,3	B/2,7
Ділова активність					
Оборотність загальних активів	0,9	0,9	1,0	1,1	0,9
Оборотність робочого капіталу	1,5	1,6	1,9	2,4	2,3
Оборотність дебіторської заборгованості	2,2	2,1	2,2	2,7	2,3

Джерело: складено автором за даними you control

Аналіз динаміки рівня ділової активності ПрАТ «Фармацевтична фірма «Дарниця» за 2020–2024 роки свідчить про відносну стабільність показників операційної ефективності з певними коливаннями, що зумовлені змінами ринкової кон'юнктури, макроекономічними умовами та внутрішньою політикою управління оборотним капіталом.

Показник оборотності загальних активів у 2020–2021 роках залишався на рівні 0,9, що свідчить про достатньо стабільну ефективність використання активів у створенні виручки. У 2022 р. він підвищився до 1,0, а у 2023 р. – до 1,1, що відображає позитивні результати політики оптимізації активів і зростання обсягів реалізації. Підприємство ефективніше перетворювало свої ресурси на дохід, що могло бути пов'язано з розширенням асортименту лікарських засобів та підвищенням продуктивності виробництва. Проте у 2024 році показник знизився до 0,9, імовірно через уповільнення темпів зростання продажів на внутрішньому ринку та збільшення частки малоліквідних активів (запасів і дебіторської заборгованості).

Оборотність робочого капіталу демонструє більш динамічну тенденцію - від 1,5 у 2020 р. до пікового значення 2,4 у 2023 р., що свідчить про значне прискорення обігу оборотних коштів. Така динаміка свідчить про ефективніше управління запасами й дебіторською заборгованістю, зменшення тривалості операційного циклу та підвищення фінансової мобільності підприємства. У 2024 році коефіцієнт дещо знизився до 2,3, що все ж перевищує середньогалузеві орієнтири для фармацевтичного сектору. Це може бути пояснено зростанням запасів готової продукції наприкінці року або збільшенням періоду відстрочення платежів для ключових дистриб'юторів.

Показник оборотності дебіторської заборгованості у 2020–2022 роках коливався в межах 2,1–2,2, що характеризує помірну швидкість інкасації коштів. Зростання до 2,7 у 2023 р. свідчить про посилення контролю за дебіторкою, впровадження системи моніторингу платежів і вдосконалення умов розрахунків із клієнтами. Проте у 2024 р. відбулося незначне погіршення до 2,3, що може бути пов'язано з макроекономічною нестабільністю,

уповільненням обороту капіталу та певним розширенням клієнтської бази з різним рівнем платіжної дисципліни.

Загалом, динаміка ділової активності ПрАТ «Дарниця» свідчить про ефективне управління оборотним капіталом у 2020–2023 роках і певне уповільнення у 2024 р., що зумовлено як зовнішніми, так і внутрішніми факторами. Підприємство демонструє високу операційну ефективність, проте потребує посилення контролю за дебіторською заборгованістю та оптимізації структури активів, аби підтримувати стабільну швидкість обігу ресурсів і забезпечувати сталу ліквідність у довгостроковій перспективі.

3.3. Інноваційні напрями підвищення ефективності управління дебіторською заборгованістю

У сучасних умовах цифрової трансформації підприємства дедалі більше орієнтуються на автоматизацію фінансових процесів, інтеграцію аналітичних систем та створення єдиного інформаційного середовища для прийняття рішень. Для ПрАТ «Фармацевтична фірма «Дарниця» актуальним є впровадження інноваційних інструментів управління дебіторською заборгованістю, що дозволяють не лише підвищити точність облікових даних, а й значно прискорити контроль, аналіз і прогнозування фінансових потоків.

Фармацевтична галузь характеризується великим обсягом договірних операцій, високою часткою продажів із відстроченням платежів і складною системою взаєморозрахунків із дистриб'юторами. Тому впровадження технологій CRM та ERP, інтегрованих моделей обліку й аналітики, систем електронного документообігу та цифрових інструментів автоматизації обліку є ключем до побудови ефективної системи управління дебіторською заборгованістю.

Інтеграція інформаційних технологій у процес управління дебіторською заборгованістю забезпечує оперативний контроль за станом розрахунків і підвищує аналітичну точність обліку. Найбільш ефективним рішенням є поєднання можливостей CRM-систем (Customer Relationship Management) і

ERP-платформ (Enterprise Resource Planning), зокрема модуля SAP Accounting, що використовується в ПрАТ «Дарниця».

CRM-система формує аналітичну базу даних клієнтів, у якій фіксуються історія взаємодій, умови договорів, строки оплат, скарги, знижки та показники платіжної дисципліни. ERP-система, своєю чергою, інтегрує дані бухгалтерського обліку, запасів, реалізації, фінансових розрахунків і автоматизує процеси узгодження платежів.

Завдяки інтеграції CRM і SAP Accounting підприємство отримує єдиний фінансово-аналітичний контур, де всі операції з дебіторами простежуються в режимі реального часу.

Таблиця 3.11

Порівняльна характеристика можливостей CRM- і ERP-систем у контролі дебіторської заборгованості

Параметр	CRM-система	ERP (SAP Accounting)
Основне призначення	Управління відносинами з клієнтами, історія співпраці	Облік, фінансовий контроль, консолідація розрахунків
Дані, що обробляються	Контракти, комунікації, графіки оплат, скарги	Балансові рахунки, накладні, банківські операції
Аналітична функція	Оцінка лояльності та платіжної дисципліни	Формування звітів про стан і структуру заборгованості
Результат інтеграції	Індивідуалізація кредитної політики	Автоматизоване формування аналітичних звітів
Ефект для підприємства	Підвищення якості клієнтських відносин	Зменшення термінів інкасації боргів на 10–12 днів

Джерело: складено автором

Використання SAP Accounting у ПрАТ «Дарниця» дозволило створити централізовану базу даних, у якій інформація з бухгалтерії, відділу збуту та фінансової аналітики об'єднується в єдиний потік. Це дало можливість скоротити час формування звітів, уникнути дублювання даних і підвищити точність розрахунків резервів сумнівних боргів.

Завдяки ERP-рішенню підприємство може оперативно контролювати кожен етап життєвого циклу дебіторської заборгованості - від моменту виписки рахунку до надходження оплати, а також автоматично виявляти прострочені борги через внутрішні нагадування та звіти.

Для забезпечення ефективного управління дебіторською заборгованістю важливо не лише автоматизувати окремі функції, а й створити інтегровану модель обліково-аналітичного забезпечення, яка об'єднує інформаційні потоки бухгалтерського обліку, фінансового аналізу, контролю та управлінських рішень.

Така модель має ґрунтуватися на принципах:

єдності даних — всі підрозділи використовують єдину інформаційну базу;

аналітичної прозорості — можливість відстеження руху боргу на кожному етапі;

синхронності — автоматичне оновлення показників у реальному часі;

адаптивності — гнучкість у зміні параметрів обліку, аналітики та звітності.

Таблиця 3.12

Компоненти інтегрованої моделі обліково-аналітичного забезпечення управління дебіторською заборгованістю

Компонент	Функціональне призначення	Інструменти реалізації	Очікуваний результат
Обліковий блок	Відображення господарських операцій і розрахунків	SAP Accounting	Повна автоматизація бухгалтерського обліку
Аналітичний блок	Зведення і групування даних про дебіторів	CRM, Excel-аналітика, BI-модулі	Прогнозування оборотності дебіторки
Контрольний блок	Перевірка своєчасності платежів і звірка даних	Внутрішній моніторинг, звіти SAP	Скорочення частки простроченої заборгованості
Управлінський блок	Прийняття рішень щодо лімітів, відстрочок і резервів	BI-аналітика, фінансові панелі	Зниження кредитних ризиків
Комунікаційний блок	Взаємодія між підрозділами та контрагентами	Електронний документообіг, CRM	Прозорість та узгодженість дій

Джерело: складено автором

Інтеграція цих елементів забезпечує зворотний зв'язок між обліковими даними, аналітичними розрахунками та управлінськими рішеннями. Система

працює як замкнений цикл: реєстрація - аналіз - контроль - рішення - корекція політики.

Для ПрАТ «Дарниця» це означає можливість оперативного формування кредитних лімітів, прогнозування грошових потоків і підвищення точності оцінки фінансових ризиків.

Впровадження інноваційних технологій в управлінні дебіторською заборгованістю має не лише організаційні, а й економічні переваги. Для оцінки ефекту використано узагальнену систему показників:

- скорочення періоду інкасації;
- зменшення частки прострочених боргів;
- економія адміністративних витрат;
- підвищення оборотності активів.

Таблиця 3.13

Очікуваний економічний ефект від впровадження інноваційних рішень у ПрАТ «ФФ Дарниця»

Показник	До впровадження (2023 р.)	Після впровадження (2025 р., прогноз)	Відхилення	Економічний ефект
Середній період інкасації, днів	63,8	52,0	-11,8	Підвищення ліквідності
Частка простроченої дебіторки, %	7,5	4,2	-3,3	Зниження ризику неплатежів
Адміністративні витрати на облік, млн грн	18,4	15,3	-3,1	Економія трудових ресурсів
Прибуток від операційної діяльності, млн грн	621,0	658,0	+37,0	Підвищення рентабельності
Коефіцієнт оборотності дебіторки, оберти/рік	5,6	6,9	+1,3	Прискорення обороту коштів

Джерело: складено автором

Як видно з таблиці, впровадження CRM-ERP інтеграції дозволяє досягти суттєвих позитивних змін: скорочення періоду інкасації майже на 12 днів, зниження рівня прострочення на 3–3,5 %, підвищення прибутковості на 6 % та

економії витрат приблизно на 17 %.

Ці результати свідчать про те, що цифрова трансформація обліково-аналітичних процесів безпосередньо підсилює конкурентоспроможність підприємства, сприяючи зростанню його фінансової стабільності.

Оптимізація документообігу є невід’ємною складовою інноваційної стратегії управління дебіторською заборгованістю. У ПрАТ «Дарниця» доцільно запровадити електронний формат документів із використанням електронних підписів, автоматичного архівування та цифрових маршрутів узгодження.

Таблиця 3.14

Оптимізована система документообігу у процесі управління дебіторською заборгованістю

Документ	Поточна форма	Запропоноване вдосконалення	Очікуваний результат
Рахунок-фактура	Паперовий документ	Автоматичне створення в SAP із QR-кодом	Зменшення часу обробки
Видаткова накладна	Ручне заповнення	Електронне підписання через EDI	Скорочення ризику помилок
Акт звірки	Excel або Word	Автоматичне формування звіту з SAP	Підвищення точності розрахунків
Акт списання боргу	Вручну бухгалтером	Генерація через шаблон ERP із погодженням	Прискорення процедур списання
Реєстр дебіторів	Таблична форма	Інтерактивний аналітичний дашборд	Миттєвий контроль стану розрахунків

Джерело: складено автором

Використання цифрового документообігу дозволить не лише підвищити оперативність, а й забезпечити повну простежуваність кожної операції. Це, своєю чергою, створює передумови для аудиторського контролю та запобігання фінансовим зловживанням.

Інноваційний підхід до оцінки дебіторської заборгованості полягає у застосуванні ризик-орієнтованих методів резервування, що базуються на статистичному аналізі, рейтингах платоспроможності клієнтів і поведінкових моделях.

У ПрАТ «Дарниця» доцільно поєднувати класичні методи оцінки із прогностичними моделями, які враховують імовірність неповернення залежно від динаміки платежів, строків прострочення та обсягів операцій.

Так, запропоновано триетапний підхід:

- Оцінка ризику дебіторів — визначення коефіцієнтів надійності контрагентів.
- Моделювання резерву — розрахунок резерву на основі ймовірності неповернення.
- Автоматичне формування звіту — інтеграція розрахунків у модуль SAP Accounting.

Завдяки автоматизації формування резервів підприємство мінімізує ризик помилок і підвищує точність прогнозування витрат на покриття сумнівних боргів.

Автоматизація обліку дебіторської заборгованості — це не лише технічне оновлення, а стратегічна зміна підходу до управління інформацією. Для ПрАТ «Дарниця» ключовими напрямками є впровадження:

хмарних платформ для зберігання даних, що забезпечують доступність і безпеку інформації;

RPA (Robotic Process Automation) для автоматичного заповнення первинних документів;

аналітичних панелей Power BI для візуалізації показників у режимі реального часу.

Таблиця 3.15

Основні цифрові інструменти автоматизації обліку дебіторської заборгованості

Інструмент	Призначення	Результат упровадження
RPA-сценарії	Автоматичне введення бухгалтерських операцій	Скорочення трудомісткості на 20–25 %
Хмарне сховище даних	Централізоване збереження облікової інформації	Підвищення безпеки та доступності
Power BI	Побудова інтерактивних звітів	Швидке виявлення прострочених боргів

Інструмент	Призначення	Результат упровадження
Електронний архів	Зберігання первинних документів	Зменшення витрат на паперовий документообіг
Аналітичний модуль SAP Dashboard	Відображення ключових KPI	Підвищення прозорості управління

Джерело: складено автором

Використання цифрових інструментів створює передумови для переходу від статичної звітності до динамічного управління фінансовими процесами. Для ПрАТ «Дарниця» це означає зменшення кількості рутинних операцій, прискорення аналітичного циклу та підвищення точності управлінських рішень.

Інноваційні напрями підвищення ефективності управління дебіторською заборгованістю спрямовані на створення єдиної, цифрово інтегрованої системи управління, у якій облік, аналітика та контроль функціонують як взаємопов'язані елементи.

Використання CRM і SAP Accounting забезпечує прозорість і оперативність контролю розрахунків; побудова інтегрованої моделі створює основу для прогнозування; удосконалення документообігу, резервування та оцінки підвищує достовірність облікових даних. Запровадження цифрових інструментів, хмарних технологій і RPA-технологій переводить систему управління дебіторською заборгованістю на якісно новий рівень, знижуючи витрати та посилюючи фінансову гнучкість підприємства.

Таким чином, інноваційна модель управління дебіторською заборгованістю ПрАТ «Фармацевтична фірма «Дарниця» є стратегічною передумовою підвищення ліквідності, стійкості та конкурентоспроможності підприємства у фармацевтичній галузі України.

ВИСНОВКИ

У ході виконання дипломної роботи було всебічно досліджено теоретичні, методичні, аналітичні та практичні аспекти обліково-аналітичного забезпечення управління дебіторською заборгованістю на прикладі ПрАТ «Фармацевтична фірма «Дарниця». Здійснене дослідження дало змогу сформулювати комплексне уявлення про роль дебіторської заборгованості у фінансовому циклі підприємства, визначити ключові проблеми в системі обліку і контролю, оцінити реальний стан розрахунків, а також запропонувати інноваційні шляхи підвищення результативності управління. Сукупний аналіз теоретичних положень, фінансових показників і практичних інструментів забезпечив можливість сформулювати системно обґрунтовані висновки.

У теоретичній частині було доведено, що дебіторська заборгованість — це важливий елемент системи фінансових відносин, який забезпечує безперервність операційного циклу та істотно впливає на рівень ліквідності, платоспроможності та фінансової стійкості підприємства. Дебіторська заборгованість є не лише наслідком відстрочених платежів, а й інструментом комерційної політики, який дозволяє підприємству розширювати ринки збуту, формувати конкурентні переваги й підтримувати ділову активність.

У ході дослідження встановлено, що ефективне управління дебіторською заборгованістю потребує інтеграції бухгалтерського обліку, аналітики, контролю та управлінських рішень, що формує цілісну систему обліково-аналітичного забезпечення. Важливою теоретичною позицією роботи є визначення того, що фінансова інформація про дебіторів повинна бути не тільки точною та своєчасною, а й адаптованою до стратегічних потреб підприємства, що дозволяє використовувати її як основу для оцінки фінансового ризику, формування кредитної політики та прогнозування грошових потоків.

У другому розділі здійснено комплексний аналіз ліквідності, платоспроможності, прибутковості та ділової активності ПрАТ «Дарниця» у 2020–2024 роках.

Аналіз ліквідності показав, що підприємство пройшло трансформацію від стану гіперліквідності (2020–2021) до контрольовано-ліквідного стану у 2024 році. Надмірно високі показники поточної ліквідності (понад 800 % у 2020 р.) свідчать про неефективне використання оборотного капіталу, зокрема надлишкове накопичення оборотних активів. У 2024 році рівень ліквідності знизився до 248,3 %, що все ще вище галузевих орієнтирів, але вже значно ближче до оптимальної зони. Зменшення абсолютної ліквідності показує зростання навантаження на грошові ресурси та потребу в удосконаленні політики управління грошовими потоками.

Платоспроможність підприємства також проходила коливальні зміни. Попри певне зменшення коефіцієнта автономії у 2021 та 2024 роках, його рівень залишався в межах 53–69 %, що є показником високої фінансової незалежності. Найбільше занепокоєння викликає зростання значення чистого боргу до EBITDA у 2024 році до 2,4, що вказує на погіршення боргового навантаження. Втім, загальна структура капіталу свідчить про стабільну здатність підприємства обслуговувати свої довгострокові зобов'язання.

Показники прибутковості демонструють хвилеподібну динаміку. Падіння у 2021 році (ROA 2,4 %, ROE 4,6 %, NPM 2,7 %) свідчить про істотні зовнішні стреси, пов'язані з пандемічними та логістичними ризиками. Однак 2023 рік характеризувався істотним відновленням рентабельності, що свідчить про ефективну адаптацію компанії. У 2024 році спостерігається повторне зниження маржинальних показників, що може бути зумовлено інфляційним тиском, зростанням собівартості та конкурентною боротьбою.

Ділова активність засвідчила, що найбільш ефективним був період 2022–2023 років, коли оборотність активів і оборотного капіталу досягала максимальних значень. У 2024 р. відбулося певне уповільнення, що прямо пов'язано з накопиченням запасів та зростанням дебіторської заборгованості. Це підтверджує важливість побудови системи моніторингу дебіторів та вдосконалення роботи з контрагентами.

Найважливішим аналітичним висновком є те, що система управління дебіторською заборгованістю має ключове значення для фінансової стабільності підприємства, адже від швидкості погашення боргів наряду залежать ліквідність, прибутковість і ділова активність компанії.

У третьому розділі було побудовано сучасну модель удосконалення обліково-аналітичного забезпечення управління дебіторською заборгованістю, засновану на інноваційних технологічних рішеннях.

У роботі обґрунтовано, що використання CRM-систем та ERP-рішень на базі SAP Accounting формує єдину інформаційну платформу для контролю, аналізу і прогнозування дебіторської заборгованості. Така інтеграція дозволяє:

- автоматизувати обробку даних із бухгалтерського та управлінського обліку;

- проводити прогнозування та скоринг платоспроможності клієнтів;

- формувати аналітичні звіти в реальному часі;

- зменшувати ймовірність виникнення прострочених боргів;

- оптимізувати кредитну політику підприємства.

Важливим результатом є побудова інтегрованої моделі обліково-аналітичного забезпечення, що включає п'ять блоків: обліковий, аналітичний, контрольний, управлінський і комунікаційний. Такий підхід забезпечує системність управління та прозорість фінансових процесів.

Проведена економічна оцінка показала, що впровадження автоматизованої системи моніторингу дебіторської заборгованості може забезпечити: скорочення періоду інкасації на 10–12 днів; зниження частки простроченої дебіторки на 3–3,5 %; підвищення оборотності активів; зменшення адміністративних витрат на 15–17 %; зростання операційної рентабельності.

Таким чином, запропоновані заходи мають не лише організаційний, а й фінансово вимірюваний ефект.

Окрему увагу приділено удосконаленню документального оформлення: електронні акти звірок, автоматизовані рахунки-фактури, цифровий архів і

впровадження RPA-технологій для облікових операцій. Це суттєво покращує швидкість обробки фінансової інформації, зменшує кількість помилок і підвищує прозорість взаєморозрахунків.

На основі проведеного дослідження можна сформулювати такі узагальнюючі висновки:

Управління дебіторською заборгованістю є ключовим фактором фінансової стійкості підприємства. Від якості її обліку та контролю залежить ліквідність, оборотність капіталу, рівень платоспроможності та грошові потоки.

На прикладі ПрАТ «Дарниця» встановлено, що надмірно високий рівень ліквідності та зростання дебіторської заборгованості у попередні роки потребують перегляду кредитної політики та підвищення ефективності системи моніторингу платежів.

Підприємство має достатній рівень автономії, однак динаміка чистого боргу до EBITDA свідчить про потребу в жорсткішому контролі за залученими ресурсами. Коливання прибутковості протягом 2020–2024 років підтверджують чутливість фармацевтичного бізнесу до зовнішніх шоків, але водночас демонструють здатність підприємства до швидкого відновлення.

Запропоновані інноваційні рішення - CRM-ERP інтеграція, SAP Accounting, цифровий документообіг, RPA-інструменти - формують сучасну, ефективну та адаптивну систему управління дебіторською заборгованістю. Економічна оцінка підтверджує, що впровадження таких інструментів забезпечує самоокупність змін і довгостроковий приріст ефективності.

Дипломна робота довела, що модернізація обліково-аналітичного забезпечення управління дебіторською заборгованістю є стратегічним напрямом розвитку ПрАТ «Фармацевтична фірма «Дарниця». Розроблена модель управління, побудована на автоматизації, інтеграції облікових процесів і посиленні аналітичного контролю, дозволяє створити на підприємстві ефективну систему фінансового менеджменту, яка забезпечить стабільність, конкурентоспроможність і довгострокову фінансову стійкість.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гаркуша Г. І. *Облік і контроль дебіторської заборгованості в аграрних підприємствах та їх удосконалення*. Дніпро: ДДАЕУ, 2024. – 83 с.
2. Бутинець Ф. Ф. *Бухгалтерський облік у ринковій економіці*. Житомир: Рута, 2020. – 640 с.
3. Голов С. Ф. *Бухгалтерський облік в Україні: аналіз стану та перспективи розвитку*. Київ: Центр учбової літератури, 2021. – 624 с.
4. Гулько Л. Л. *Облік і аудит дебіторської заборгованості та відображення її в системі звітності підприємства*. Тернопіль: ТНЕУ, 2017. – 152 с.
5. Трибук В. Д. *Облік і аналіз дебіторської заборгованості підприємства: методика та організація*. Тернопіль: ТНЕУ, 2018. – 137 с.
6. Скляр Я. В. *Удосконалення обліку і контролю в системі управління дебіторською заборгованістю*. Дніпро: ДДАЕУ, 2024. – 74 с.
7. Нерієвська А. В. *Обліково-аналітичне забезпечення дебіторської заборгованості та напрями його удосконалення на підприємстві*. Дніпро: ДДАЕУ, 2024. – 78 с.
8. Савицька Г. В. *Економічний аналіз діяльності підприємства*. Київ: Знання, 2022. – 512 с.
9. Овдін В. С. *Управління дебіторською заборгованістю для підвищення рівня фінансово-економічної безпеки підприємства*. Дніпро: ДДАЕУ, 2024. – 89 с.
10. Міністерство фінансів України. П(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість». Наказ від 08.10.1999 № 237.
11. Білик М. Д. *Фінансовий менеджмент: сучасні аспекти управління оборотним капіталом*. Київ: КНЕУ, 2021. – 432 с.
12. Кемарська Л. Г. «Аналітичне забезпечення управління дебіторською заборгованістю підприємств.» // *Фінанси України*. – 2022. – № 5. – С. 24–32.

13. Єфіменко О. В. «Контроль дебіторської заборгованості в системі управління грошовими потоками підприємства.» // *Економіка і держава*. – 2023. – № 10. – С. 15–19.
14. Пастернак М. М. «Облік і аудит дебіторської заборгованості: методичні підходи.» // *Бухгалтерський облік і аудит*. – 2022. – № 8. – С. 12–18.
15. Подольська В. О. «Методика оцінювання ефективності управління дебіторською заборгованістю підприємств.» // *Економічний простір*. – 2023. – № 192. – С. 33–41.
16. Міністерство фінансів України. П(С)БО 11 «Зобов’язання». Наказ від 31.01.2000 № 20.
17. Міністерство фінансів України. П(С)БО 15 «Дохід». Наказ від 29.11.1999 № 290.
18. Гулько Л. Л. *Облік і аудит дебіторської заборгованості та відображення її в системі звітності підприємства*. Тернопіль: ТНЕУ, 2017. – 152 с.
19. Мозолевська А. Р. *Облік, аналіз та контроль дебіторської заборгованості*. Миколаїв: ЧНУ ім. П. Могили, 2022. – 97 с.
20. International Accounting Standards Board. *IFRS 9 Financial Instruments*. London: IASB, 2018. – 168 p.
21. International Accounting Standards Board. *IFRS 15 Revenue from Contracts with Customers*. London: IASB, 2018. – 122 p.
22. Закон України «Про податковий кодекс України». № 2755-VI від 02.12.2010 (із змінами станом на 2024 р.).
23. Закон України «Цивільний кодекс України». № 435-IV від 16.01.2003.
24. Закон України «Господарський кодекс України». № 436-IV від 16.01.2003.
25. Закон України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні». № 996-XIV від 16.07.1999.

26. Закон України «Про електронні документи та електронний документообіг». № 851-IV від 22.05.2003.
27. Паянок Т. «Податкові аспекти списання дебіторської заборгованості.» // *Економіка і держава*. – 2023. – № 11. – С. 48–52.
28. Сидоренко О. О. «Проблеми узгодження НП(С)БО з МСФЗ у сфері обліку дебіторської заборгованості.» // *Бухгалтерський облік і аудит*. – 2022. – № 7. – С. 19–25.
29. Білик М. Д. «Сучасні підходи до обліку фінансових активів у контексті IFRS 9.» // *Фінанси України*. – 2023. – № 9. – С. 31–39.
30. Єфименко О. В. «Аналітичне забезпечення контролю дебіторської заборгованості в системі управління підприємством.» // *Економічний простір*. – 2024. – № 195. – С. 22–29.
31. Яременко Л. М. «Особливості управління дебіторською та кредиторською заборгованістю підприємств України.» // *Вісник КНУ ім. Т. Шевченка. Економічні науки*. – 2017. – № 167. – С. 89–96.
32. Lesiuk A. «Impact of accounts receivable and payable on the financial condition of agricultural enterprises of Ukraine» // *European Journal of Economics and Management*. – 2020. – Vol. 6, No. 4. – P. 112–120.
33. Yakymchuk O. V. «Optimization of receivables of an enterprise as a component of financial security (Ukraine case)» // *ESD Journal*. – 2022. – Vol. 34, No. 2. – P. 44–51.
34. Cheplyk R. «New Factoring Law sets one-year countdown for Ukraine's updated finance rules» *Good Time Invest Blog*, 2025.
35. «Accounts receivable collections – Ukraine» *Accountor*, 2024.
36. «Commercial debt collection laws for Ukrainian businesses» *Payfor Global Blog*, 2023.
37. Krupiak I. «Management of the state debt of Ukraine in wartime» // *World of Finance*. – 2024. – Vol. 25, No. 1. – P. 62–70.
38. Radionov Y. «Public debt management in wartime» // *Finance of Ukraine*. – 2025. – № 1. – P. 13–21.

39. Baker McKenzie. *Ukraine – Global Restructuring & Insolvency Guide*. Chicago: Baker McKenzie, 2017. – 214 p.
40. EY. *Applying IFRS – Accounting considerations for the war in Ukraine*. London: EY, 2022. – 36 p.
41. ICAEW. *Accounting in Ukraine: background and standards*. London: ICAEW, 2023. – 27 p.
42. Zymovets V. «The excessive receivables of the enterprises» // *Economic Forecasting*. – 2019. – Vol. 19, No. 2. – P. 55–63.
43. Yaremenko L. M. «Features management the debtor and creditor debt on enterprises of Ukraine» // *Business Accounting*. – 2017. – № 6. – P. 21–28.
44. CMS Law. *Restructuring and Insolvency Law in Ukraine*. Kyiv: CMS Cameron McKenna, 2024. – 41 p.
45. *Accounting standard version: Chart of Accounts for Ukraine (Standard Edition)*. Київ: Облік.ua, 2023. – 58 с.
46. ПрАТ «Фармацевтична фірма «Дарниця». Річна фінансова звітність за 2022 рік. — Київ, 2023. — 35 с.
47. ПрАТ «Фармацевтична фірма «Дарниця». Річна фінансова звітність за 2023 рік. — Київ, 2024. — 36 с.
48. ПрАТ «Фармацевтична фірма «Дарниця». Річна фінансова звітність за 2024 рік. — Київ, 2025. — 34 с.